

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та управління
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:**

**«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД
РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
РЕГІОНУ»**

Студента групи ПУАм-21
Бориса ШКІЛЬНЯКА

Керівник: к.е.н, доцент
Наталія КРИВОКУЛЬСЬКА

Національна шкала
Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії:
_____
_____
_____

Тернопіль – 2023

Зміст

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ І ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ	
1.1. Об’єктивна необхідність реалізації екологічної політики регіону.....	6
1.2. Зміст організаційно-правового супроводу реалізації регіональної екологічної політики.....	15
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЧИННОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ	
2.1. Аналіз організаційно-функціонального супроводу реалізації екологічної політики регіону.....	22
2.2. Оцінка інструментів здійснення екологічної політики регіону.....	27
2.3. Аналіз екологічного стану Тернопільського регіону як результату реалізації регіональної екологічної політики та її організаційно-правового супроводу.....	36
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ І ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ	
3.1. Удосконалення системи управління реалізацією екологічної політики регіону.....	44
3.2. Удосконалення організаційно-правового та інформаційного забезпечення здійснення регіональної екологічної політики.....	50
Висновки до розділу 3.....	56
Висновки.....	57
Список використаних джерел.....	59

Вступ

Актуальність проблеми. Реалізація стратегії сталого розвитку України, забезпечення безпекового середовища життєдіяльності населення і безпеки на усіх рівнях (загальнодержавному, регіональному, на рівні територій і виробничих об'єктів) покладається на державу. Для цього сформована ієрархічна структура суб'єктів, які реалізують державну екологічну політику.

Однак, реалізовані в нашій державі реформи і трансформації вимагають внесення коректив у організаційно-правовий супровід здійснення регіональної екологічної політики, модернізації організаційно-правового механізму в контексті розширення його новими учасниками (громадськими організаціями, мешканцями територіальних громад та ін.). Усе це обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Різномасштабні питання здійснення екологічної політики на різних рівнях є об'єктом наукових досліджень М.Андрієнка, С.Березіної, М.Долішнього, А. Ендреса, В.Кравціва, Н.Кривокульської, Л.Мельника, А.Петровської, І.Синякевича, Ю.Туниці, Л.Шевчука, М.Хвесика, В.Шако, М.Шкільняка та ін. Водночас, проблемне питання організаційно-правового супроводу реалізації екологічної політики на рівні регіону вимагає його адаптування до особливостей Тернопільського регіону. Це посилює актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розвиток теоретичних положень та вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму реалізації екологічної політики регіону і його організаційно-правового супроводу.

Завданнями роботи є:

- обґрунтувати об'єктивну необхідність реалізації екологічної політики регіону;
- розкрити зміст організаційно-правового супроводу реалізації регіональної екологічної політики;

- здійснити аналіз організаційно-функціонального супроводу реалізації екологічної політики регіону;
- провести оцінку інструментів здійснення екологічної політики регіону;
- проаналізувати екологічний стан Тернопільського регіону як результату реалізації регіональної екологічної політики та її організаційно-правового супроводу;
- навести рекомендації щодо удосконалення системи управління реалізацією екологічної політики регіону;
- сформулювати практичні рекомендації щодо удосконалення організаційно-правового та інформаційного забезпечення здійснення регіональної екологічної політики.

Об'єктом випускної кваліфікаційної роботи є процес організаційно-правового супроводу реалізації екологічної політики регіону.

Предметом випускної кваліфікаційної роботи є теоретичні і практичні питання вдосконалення механізму реалізації екологічної політики регіону і його організаційно-правового супроводу.

Для досягнення мети у роботі використовувались такі **методи дослідження**: системний аналіз (для обґрунтування необхідності реалізації екологічної політики регіону – розділ 1); факторний аналіз (для виявлення чинників, що зумовлюють необхідність вдосконалення механізму реалізації екологічної політики регіону і його організаційно-правового супроводу – розділи 2, 3); структурного аналізу (для визначення структури організаційно-правового механізму реалізації екологічної політики Тернопільського регіону).

Теоретична новизна роботи полягає у розвитку теоретичних положень щодо організаційно-правового супроводу здійснення регіональної екологічної політики.

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що розроблені у роботі теоретичні положення та практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму реалізації екологічної політики регіону і його організаційно-правового супроводу використовуються у практичній роботі

Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації.

Апробація. За результатами дослідження опубліковано тези доповідей у збірниках тез: IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів» (4 травня 2023 року, м. Тернопіль) та наукової інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу «Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні» (24 листопада 2023 року, м. Тернопіль) [41-42].

Структура та обсяг роботи. Робота розміщена на 58 сторінках, включає три розділи, список використаних джерел із 42 позицій, 27 рисунків, 20 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ І ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ

1.1. Об'єктивна необхідність реалізації екологічної політики регіону

Як зазначено у документі [29] «процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливило досягнення збалансованого (сталого) розвитку» [29].

Першопричини екологічних проблем України, які також знаходять відображення на рівні регіонів і територіальних громад, систематизовані на рис. 1.1.

Першопричини екологічних проблем України, які відображаються також і у регіональному зрізі й на рівні територіальних громад
<ul style="list-style-type: none"> - підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності; неврахування наслідків для довкілля у законодавчих та нормативно-правових актах, зокрема у рішеннях Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади; - переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки із здебільшого негативним впливом на довкілля, що значно посилюється через неврегульованість законодавства при переході до ринкових умов господарювання; - фізичне та моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки; - неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища; - низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та просвіти; - незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян; - незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства та забезпечення невідворотності відповідальності за його порушення; - недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом

Рис. 1.1. Першопричини екологічних проблем України, які відображаються також і у регіональному розрізі й на рівні територіальних громад
Примітка. Сформовано на основі [29]

Теоретиками і практиками доведено зв'язок природного середовища існування людини з її здоров'ям. Тому, сьогодні процеси трансформації екологічного управління і забезпечення екологічної безпеки на макро-, мезо- та місцевому рівнях знаходять відображення в екологічній політиці, екологічній модернізації виробничих об'єктів, залученні громадськості до процесу захисту довкілля і, загалом, у інституційній системі суспільства.

В ході розгляду питання об'єктивної необхідності здійснення екологічної політики регіону ми хотіли б наголосити, що важливою функцією держави в управлінні економічними процесами й господарському управлінні є зменшення впливу негативних екстерналій (забруднення довкілля, нераціонального використання природоресурсного потенціалу регіону тощо) і стимулювання позитивних зовнішніх ефектів (реалізація програм щодо захисту атмосфери і водних об'єктів, розвитку екологічної культури суспільства тощо).

Формування і реалізація екологічної політики є обов'язком держави.

Трактування сутності поняття «екологічна політика» не є однозначним і усталеним. У літературному джерелі [13] систематизовано найбільш поширені визначення цієї дефініції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Бачення (підходи) науковців до трактування поняття «екологічна політика»

Автор поняття «екологічна політика»	Зміст (визначення)
1	2
В. Сахаєв, В. Шевчук	розробка пріоритетів на перспективу з урахуванням здоров'я населення і збільшення тривалості життя, відтворення рослинного і тваринного світу, збереження екологічного, генетичного і матеріального базису, природної, історичної спадщини і культури
А. Ендрес	система заходів, спрямованих на забезпечення якості навколишнього середовища, відтворення природних ресурсів і створення необхідних екологічних умов для життя населення
М. Реймерс	соціально-економічні управлінські рішення і міжнародні договори, побудовані на розумінні вигравів і недоліків, пов'язаних з екологічним станом територій, акваторій і повітряного простору країни (з урахуванням перспективного розвитку господарства і зміни чисельності і потреб населення), і наявності в межах країни природних ресурсів і характеру природних умов життя

Продовження табл. 1.1

В. Соколов	сукупність заходів, заснованих на усвідомленому використанні об'єктивних законів розвитку суспільства і природи з метою підтримання соціально-економічних і біологічних умов життя людини в умовах політичної системи, яка забезпечує можливість для населення впливати на вибір мети, завдань, форм, пріоритетів цієї політики
М. Кисельов	організаційна та регулятивно-контрольна діяльність суспільства і держави, спрямована на охорону та оздоровлення природного довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування і природоохорони, забезпечення нормальної життєдіяльності та економічної безпеки громадян
А. Піджаків	комплекс заходів, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища, збереження і відновлення природних ресурсів, запровадження безвідходних і маловідходних екологічно чистих технологій, розвитку природоохоронної освіти і виховання, правова охорона екосистем з метою забезпечення оптимальних умов природокористування
І. Синякевич	принципи і інструменти, що використовуються національними і наднаціональними владними органами, політичними партіями і громадськими організаціями для відстоювання інтересів світової спільноти або окремих груп населення у сфері відтворення, використання і збереження природних ресурсів і довкілля.
Н.Кривокульська	система пріоритетів, програмних заходів та ціленаправленої діяльності органів державної влади, інституцій ринкової інфраструктури та суб'єктів господарювання, здійснюваних через систему еколого-економічних заходів, які спрямовані на забезпечення економічної і екологічної безпеки держави та екологічних потреб населення, екологізацію державних функцій управління, господарської діяльності, суспільства в цілому, і які враховують напрацьований світовий досвід, стан і особливості власного соціально-економічного розвитку та віддзеркалюють перспективи національного розвитку країни

Примітка. Сформовано на основі джерела [13]

Принципи реалізації екологічної політики відображені на рис. 1.2.

Як бачимо з рис.1.2, ці принципи корелюють із сучасними процесами:

- побудови громадянського суспільства;
- розвитку публічного управління;
- створення інформаційного суспільства;
- розвитку правової держави;
- побудови діяльності суб'єктів на принципі «запобігання» настанню надзвичайних ситуацій і нанесенню шкоди;

- розвитку екологічного менеджменту і здійснення соціально відповідального бізнесу;

- побудови партнерських відносин (між державною і приватним сектором економіки, між регіонами та ін.).

Рис. 1.2. Принципи реалізації екологічної політики [13]

Сутнісне і змістове наповнення екологічної політики регіону знаходить відображення у двох її зрізах (рис. 1.3).

Інформаційні дані рис. 1.2 є свідченням того, що регіоналізація екологічної політики та практичне здійснення цієї політики характеризуються зміною (доповненням) кола суб'єктів, які її впроваджують. Ці суб'єкти, як правило, представляють сферу публічного управління, а їх діяльність підлягає правовому супроводу і регламентації. Тому, в організаційному і правовому аспекті екологічна політика регіонів повинна бути модернізована.

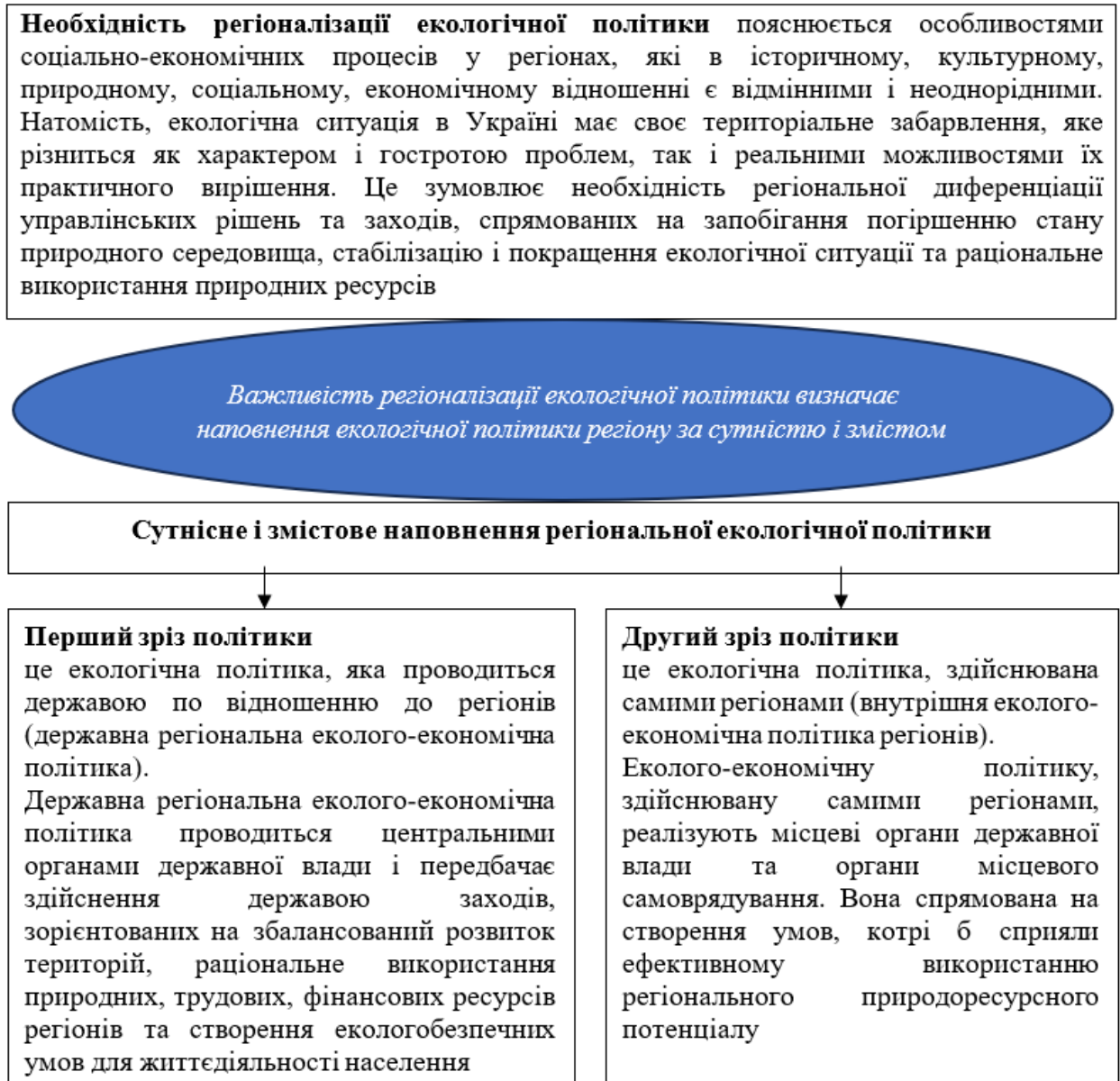

Рис. 1.3. Наповнення екологічної політики регіону за сутністю і змістом
Примітка. Сформовано на основі джерела [13]

Модернізація екологічної політики регіонів та її організаційно-правового супроводу реалізації, інструментальне оновлення вимагають розкриття сутності дефініції «екологічна модернізація» (табл. 1.2).

«Караєва Н. стверджує, що «... на сьогодні основою парадигми сталого розвитку є теорія екологічної модернізації, що об'єднує ідеї «зеленого капіталізму», теорії суспільства ризику та стійкого розвитку». На думку прихильників цієї теорії (А. Мовляв, Р. Спааргарен, Е. Гідденс, А. Віллі, Дж. Хубер, М. Янічке), у суспільствах із розвиненими демократичними

інститутами трансформація не торкнеться існуючих відносин власності, вона сфокусована на вдосконаленні організаційних структур виробництва і споживання» [16].

Таблиця 1.2

Змістове навантаження дефініції «екологічна модернізація»

Змістове навантаження дефініції «екологічна модернізація»	
1	
1.	У теоретичному аспекті екологічна модернізація стосується вивчення зміни інституційного розвитку. Виділяють декілька підходів. Відповідно до одного з них центральним елементом екологічної модернізації вважається реструктуризація економіки, включаючи зміни технологій та галузевої структури, тобто поєднання високого рівня економічного розвитку і недостатнього рівня впливу на довкілля. Інший підхід стоїть на тому, що це державна екополітика та програма дій, у рамках яких відбувається пошук альтернативних інноваційних підходів та введення механізмів їх реалізації в національну політику.
2.	Грунтуючись на теоріях рефлексивної модернізації , адаптивності та самоорганізації соціально-екологічних систем, сформувалось уявлення про екологічну модернізацію як інституційну рефлексивність і трансформацію суспільства. Вона є емпіричним феноменом, котрий можливо інтерпретувати як рефлексивну реорганізацію індустріального суспільства в спробі протистояти екологічній кризі та екологічним ризикам, що відображається на окремих людях і групах. Основна ідея екологічної модернізації полягає в тому, що за допомогою нових соціальних практик можливо знизити негативний вплив людства на довкілля. Це сприятиме цивілізаційним зрушенням, стійкому розвитку.
3.	Екологічна модернізація економіки – це процес ухвалення господарських, технологічних, управлінських, правових та інших рішень, орієнтованих на збереження і поліпшення якості навколишнього природного середовища. У ході екологічної модернізації вирішуються важливі завдання, пов'язані, по-перше, з якісними змінами технологічної бази економіки, її інформаційної складової, організаційно-виробничими формами; по-друге, з переходом на ресурсно-інноваційну стратегію розвитку, формування нових господарських механізмів інтенсивного типу природокористування, системи критеріїв, показників та індикаторів ефективності розвитку, що враховують повною мірою екологічні й соціальні фактори

Примітка. Сформовано на основі джерела [12]

Як бачимо із наведеної вище авторської позиції не тільки реалізація екологічної політики регіону вимагає її організаційно-функціонального супроводу і його оновлення, а й процес модернізації такої політики, забезпечення соціо-еколого-економічного регіонального розвитку (рис. 1.4).

Концептуальні підходи в модернізаційних процесах ілюструє табл. 1.3.

Питання модернізації екологічної політики регіонів і її організаційно-функціонального супроводу актуалізуються децентралізаційними процесами й рухом України шляхом сталого розвитку (рис. 1.5).

Рис. 1.4. Місце екологічної модернізації у системі модернізаційних процесів розвитку суспільства

Примітка. Сформовано на основі джерела [39]

Схематичне представлення моделі сталого розвитку ілюструє рис.1.5.

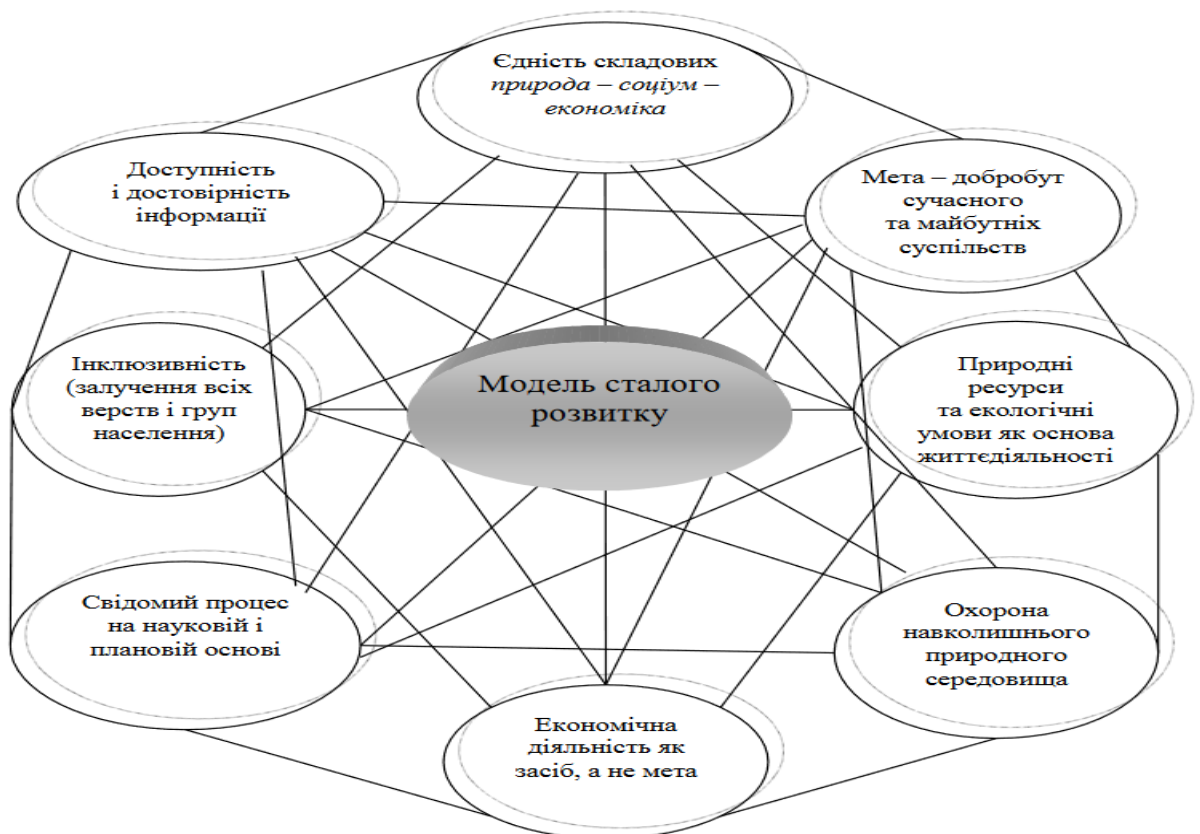

Рис. 1.5. Схематичне представлення моделі сталого розвитку

Примітка. Сформовано за джерелом [26]

Зміст вищезазначених реформ розкривається в модернізованому варіанті реалізації екологічної політики регіонів, оновлених організаційному супроводі її здійснення та правовому забезпеченні.

1.2. Зміст організаційно-правового супроводу реалізації регіональної екологічної політики

Держава як головний суб'єкт: формування і реалізації екологічної політики регіону; регулювання діяльності організацій публічної сфери з метою забезпечення цілеспрямованості їх еколого орієнтованої діяльності; реалізації впливу на роботу суб'єктів господарювання задля зменшення їх антропогенного тиску на довкілля використовує для цього множину засобів (методів та інструментів) (рис. 1.6).

Рис. 1.5. Засоби впливу держави на здійснення природоохоронної діяльності

Примітка. Сформовано на основі джерел [13; 20]

Використання представлених на рис. 1.5. засобів має відповідну прив'язку (супровід) в організаційному і правовому аспектах і відбувається в рамках організаційно-правового механізму.

Зміст і особливості організаційно-правового механізму розкриває табл. 1.3.

Зміст і особливості організаційно-правового механізму

Зміст і особливості організаційно-правового механізму
1
1. Органічне поєднання організаційного та правового механізмів утворює організаційно-правовий механізм , подвоєний функціонал якого є набагато ефективнішим, оскільки багато правових форм можуть бути юридично коректними тільки у разі їх прийняття за допомогою організаційних форм.
2. У сучасній науковій літературі організаційно-правові механізми частіше розглядають як:
- сукупність форм, методів та інструментів управління, організаційних структур, а також правових норм;
- сукупність інституцій, які створені для розв'язання певних суперечностей, подолання чи попередження проблем у суспільстві та діють на основі конституційно-правових норм, прийнятих у державі;
- сукупність взаємопов'язаних принципів, методів, інструментів, процедур, організаційних структур, а також правового регулювання.
3. Зміст організаційно-правового механізму розкривається через призму його традиційних складників (цілей, принципів, функцій) і функціональних, або фахових (методів та інструментів правового й організаційного впливу)

Примітка. Сформовано за джерелами [9; 22; 24; 37]

Зміст організаційно-правового механізму здійснення екологічної політики реалізується через функціональний потенціал організаційного та правового характеру.

Організаційна компонента механізму – це:

- «форма здійснення певних колективних чи індивідуальних дій [23, с. 560];

- сукупність різноманітних за своєю природою конкретних організаційних дій, покликаних організувати ефективну діяльність організації [25, с. 560];

- всі організаційні та розпорядчі дії, які є взаємозалежними і в сукупності забезпечують виконання досягнення поставлених цілей; це є система усіх методів, прийомів і способів формування та регулювання відносин між об'єктами системи та внутрішнім і зовнішнім середовищами [5].

З огляду на предмет нашого дослідження розглянемо організаційні механізми реалізації екологічної політики регіону, тобто системну множину

заходів організаційного характеру, які уможливають здійснення цієї політики.

Головним організаційним заходом є формування конструкту (моделі) екологічної політики держави і її регіонів. Цей конструкт фіксує документ [29], який позиціонує основні цілі такої політики, її структуру, змістове навантаження, вектори і принципи здійснення. Тобто, в результаті прийняття документу [29] в нашій державі сформовано цілісну систему екологічних управління і регулювання, яка об'єднала множинний спектр питань, які пов'язані із здійсненням екологічної діяльності на різних рівнях і різними суб'єктами.

Крім того, документ [29] паралельно реалізуватиметься з великою кількістю законодавчих і нормативних актів і кодексів.

«Таким чином, екологічна політика поступово набуває ознак повноцінної державної політики та відповідної сфери державного управління, де держава не просто декларує загальні цілі, а визначає завдання за відповідними напрямками задля можливості проведення моніторингу ефективності державно-управлінських рішень та, за необхідності, подальшого їх коригування» [7].

Разом з тим, організаційний механізм управління і організаційний супровід здійснення екологічної політики регіону вимагають покращення (рис. 1.6).

«Правові механізми є засобом, за допомогою якого управлінські рішення і дії набувають правового характеру» [23, с. 11], «упорядковуються суспільні відносини за допомогою системи правових засобів, способів і форм з метою задоволення публічних і приватних інтересів учасників суспільних відносин, забезпечення правопорядку» [32, с. 268].

Правовий супровід реалізації екологічної політики регіону повинен відбуватися у відповідності до науково обґрунтованих і чітко визначених концептуальних засад функціонування систем екологічного управління і регулювання. Цей супровід повинен забезпечувати вчасне, адекватне

реагування на екологічні загрози території і її жителям, захист їх екологічних прав й інтересів, опираючись на системну множину законодавчих і нормативно правових актів екологічного регулювання.

<p>Напрями покращення організаційного механізму управління і організаційного супроводу здійснення екологічної політики регіону</p>	<p>Важливою умовою державного управління реалізацією екологічної політики на регіональному рівні є чітке визначення основних обов'язків та відповідальності, що має бути доведено до відома певних осіб відповідно до системи українських стандартів ДСТУ ISO. Тобто, функції, відповідальність та повноваження повинні бути визначені, документально оформлені та доведені до посадових осіб з метою сприяння ефективному управлінню навколишнім середовищем.</p> <p>В системі державного управління реалізацією екологічної політики на регіональному рівні повинна бути закладена концепція її постійного вдосконалення. Цього можна досягти за допомогою постійного оцінювання екологічних характеристик підприємств на відповідність їх функціонування екологічній політиці, цілям та завданням з метою визначення можливостей вдосконалення.</p> <p>Процес постійного вдосконалення повинен: визначити сфери діяльності, в яких є можливості вдосконалення системи управління навколишнім середовищем, які призведуть до покращення екологічних характеристик регіону; виявляти причини невідповідностей або недоліків; виробляти та впроваджувати коригуючі та превентивні заходи відносно цих причин; контролювати та перевіряти ефективність цих заходів; вести постійну документацію, відзначаючи зміни в методиках, викликані процесом вдосконалення, проводити аналіз співвідношень між цілями та завданнями</p>
--	--

Рис. 1.6. Напрями покращення організаційного механізму управління і організаційного супроводу здійснення екологічної політики регіону

Примітка. Сформовано за [4]

Однак, як зазначає [36], «низька дієвість організаційно-правового механізму (інституційна неузгодженість в розподілі повноважень й відповідальності, дублювання окремих функцій, ускладнення координації і погодженості дій в сфері охорони довкілля) не забезпечила необхідний рівень інтеграції економічного та адміністративного механізмів, що призвело до неефективності планування і використання інвестицій природоохоронного призначення, унеможливило врахування територіальних інтересів щодо екобезпечного навколишнього природного середовища» [36].

Проблемними питаннями правового супроводу здійснення регіональної екологічної політики також є такі (рис. 1.7).

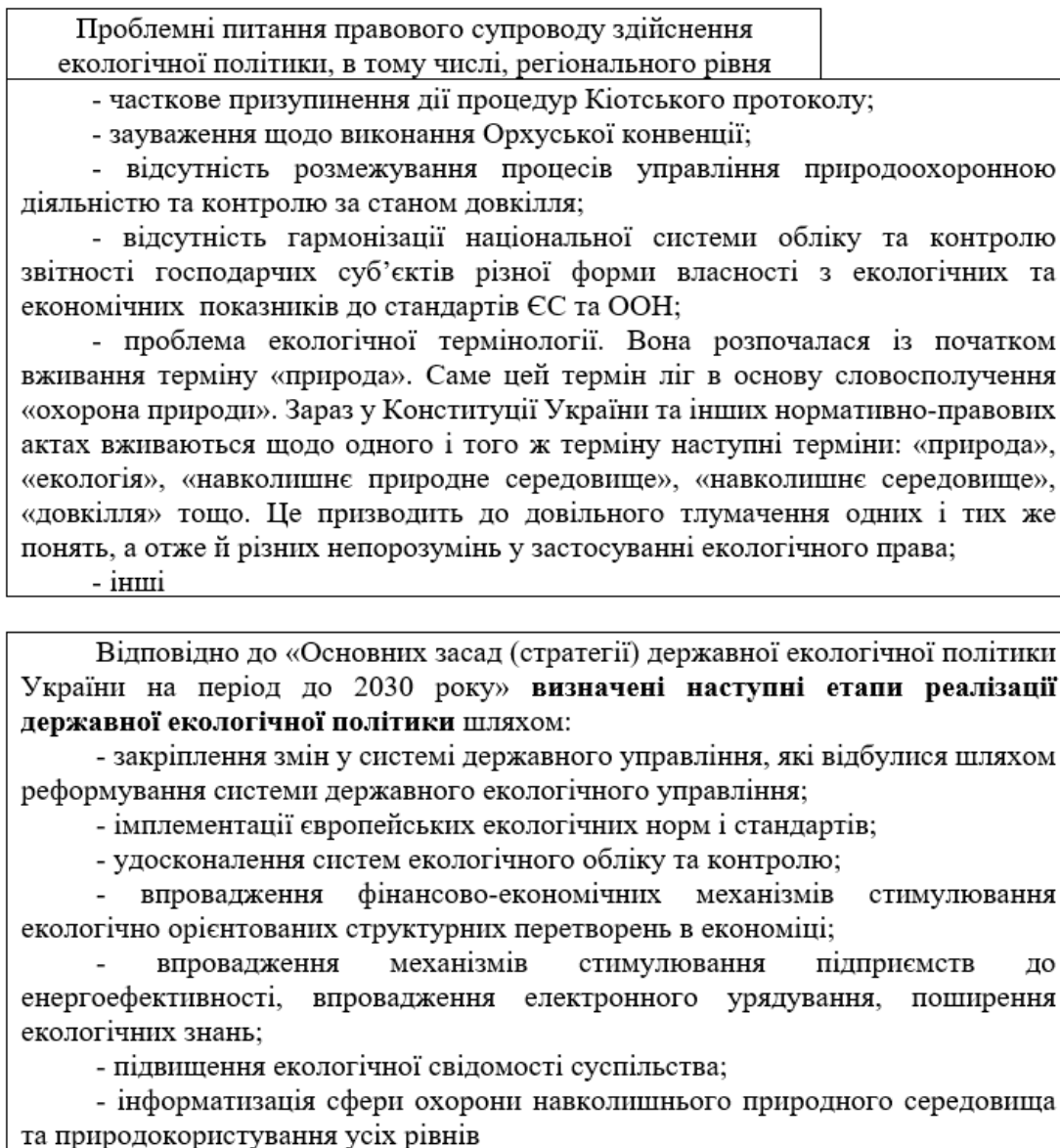

Рис. 1.7. Проблемні питання правового супроводу здійснення регіональної екологічної політики

Примітка. Сформовано з використанням джерела [38]

Крім того, Ю.Шемчушенко зазначає таке: «однією з необхідних вимог, яка має дотримуватися у процесі удосконалення екологічного законодавства, є системний підхід до відповідної роботи. Недодержання цієї вимоги негативно позначається на якості законодавства. Ілюстрацією до цього може бути приклад з проходженням проєкту Закону України «Про державний екологічний контроль» через Верховну Раду України у 2021 р. Згідно з

висновками, підготовленим в Інституті держави і права імені В.М. Корецького НАН України, проєкт цього закону був знятий з розгляду» [38].

Вдосконалення правового механізму екологічного управління автор [38] вбачає у наступному (рис. 1.8).

<p>Напрями вдосконалення правового механізму екологічного регулювання</p>	<p>Для України є потреба у вдосконаленні міжнародного механізму захисту навколишнього середовища. Йдеться, зокрема, про екологізацію всієї Землі на базі відповідної майбутньої Екологічної Конституції Землі.</p> <p>Слід також внести зміни до механізму ЮНЕП, утворивши на його базі Екологічну Раду ООН.</p> <p>Доцільно також мати і Міжнародний екологічний суд для розгляду міжнародних екологічних спорів.</p> <p>Становить інтерес і проблема міжнародного екологічного трибуналу, що особливо важливо у світлі російсько-української війни. Йдеться фактично про удосконалення механізму міжнародного механізму контролю у відповідній сфері.</p> <p>Подальшого вдосконалення варто домогтися і у сфері національного та міжнародного екологічного права</p>
---	--

Рис. 1.8. Напрями вдосконалення правового механізму екологічного регулювання

Примітка. Сформовано за [38]

Отже, реалізація екологічної політики в регіоні базується на теоретико-правових та організаційних засадах. Їх інтеграція дозволяє створити комплексну та ефективну систему управління (суб'єкти управління, їх взаємозв'язок і взаємодія, а також правовий вплив) і регулювання (суб'єкти управління, їх цілеорієнтація й інструменти регулювання) екологічної політики в регіоні.

Висновки до розділу 1

1. Екологічна політика регіону – це комплексний і багатогранний процес, який: істотно впливає на забезпечення регіонального розвитку; вимагає визначення кола суб'єктів її практичної реалізації, побудови їх правового базису; налагодження інформаційно-комунікативної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю,

підприємцями, інституціями ринкової інфраструктури для досягнення спільної мети – збереження природи та забезпечення сталого розвитку держави, її регіонів і територіальних громад.

2. Зміст організаційно-правового супроводу реалізації регіональної екологічної політики розкривається у правовій (конституційні основи, законодавчий і нормативний вплив, принципи концепції сталого розвитку, закріплення у правових регламентах участі громадськості та ін.) і організаційній (формування суб'єктного складу формування і реалізації екологічної політики, його цілей, завдань і принципів діяльності, інформаційно-комунікативного забезпечення тощо) складових.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЧИННОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ

2.1. Аналіз організаційно-функціонального супроводу реалізації екологічної політики регіону

Досліджуваним територіальним органом екологічного управління є Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації (Управління екології Тернопільської ОДА). Воно здійснює свою діяльність на основі Положення [28].

З позиції системного підходу досліджуване Управління екології Тернопільської ОДА є частиною системи органів екологічного управління. Воно підпорядковане Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля), місія й стратегія якого розкриваються у наступному (рис. 2.1).

Міністерство формує та реалізує державну політику у сферах:
<ul style="list-style-type: none"> - охорони навколишнього природного середовища, - екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, радіаційної, біологічної і генетичної безпеки, - рибного господарства та рибної промисловості, - охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, - регулювання рибальства та безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства, - лісового та мисливського господарств. <p>Також Міністерство забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвитку водного господарства та гідротехнічної меліорації земель, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів; - геологічного вивчення та раціонального використання надр; - управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, а також здійснення державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами на стадії їх довгострокового зберігання і захоронення; - здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; - здійснення державного геологічного контролю, а також у сфері збереження озонового шару, регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін і виконання вимог Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Паризької угоди.

Рис. 2.1. Місія й стратегія Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України

Примітка. Наведено за [21]

Міндовкілля здійснює різновекторну діяльність у відповідності до Плану роботи (рис. 2.2).

ЗАТВЕРДЖУЮ
Міністр захисту довкілля та природних ресурсів
України
Руслан СТРИЛЕЦЬ
2023 року

ПЛАН
роботи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на 2023 рік
(зі змінами)

№ з/п	Заходи	Обґрунтування та рішення, на підставі яких виконується захід	Строк виконання	Відповідальні підрозділи та залучені підвідомчі ЦОВВ	Індикатор
ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ					
Кліматична політика та запобігання негативним наслідкам зміни клімату					
1	Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України «Про ратифікацію Кігалійської поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар»	Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар	IV квартал	Заступник міністра згідно розподілу Департамент запобігання промислового забрудненню та кліматичної політики	Законопроект зареєстровано у Верховній Раді України

Рис. 2.2. Скрін-шот документу [27]

Примітка. Наведено за [21]

Досліджуваний територіальний орган екологічного управління підзвітний і підконтрольний Міндовкілля і в межах своєї компетенції залучається до реалізації плану роботи цього центрального органу виконавчої влади. Основні завдання територіального органу наведені на рис. 2.3.

<p>Основними завданнями Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації є забезпечення в межах його компетенції:</p>
<ul style="list-style-type: none"> - реалізації державної політики у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), екологічної безпеки, заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі на відповідній території; - здійснення управління та регулювання у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, формування, збереження та використання екологічної мережі; - проведення державної інвестиційної та інноваційної політики, розробленні та виконанні обласних інноваційно-інвестиційних та інших програм і проектів розвитку природокористування, охорони навколишнього природного середовища; - інформування населення про стан навколишнього природного середовища на території Тернопільської області.

Рис. 2.3. Основні завдання територіального органу екологічного управління
Примітка. Наведено за [35]

Виконувані досліджуваним територіальним органом екологічного управління завдання й функції є виявом сутності і призначення цього органу в державному механізмі.

Для виконання функцій і завдань створена організаційна структура управління територіального органу екологічного управління (рис. 2.4).

Структура Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації
Заступник начальника управління - начальник відділу формування екологічної мережі, природних ресурсів, екологічного моніторингу та зв'язків з громадськістю
Головний спеціаліст з питань персоналу
Головний спеціаліст - юрисконсульт
Відділ бухгалтерського обліку, організаційного забезпечення, планування і фінансування природоохоронних заходів та програм
Відділ екологічної безпеки, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки
Відділ формування екологічної мережі, природних ресурсів, екологічного моніторингу та зв'язків з громадськістю

Рис. 2.4. Структура територіального органу екологічного управління

Примітка. Наведено за [35]

До функцій і завдань досліджуваного територіального органу віднесено надання адміністративних послуг (через ЦНАП), здійснення дозвільної діяльності, виконання контрольних, координуючих, інформаційних функцій, а також функціонального навантаження щодо планування й програмування, що зафіксовано у Положенні про цей орган [28].

Адміністративними послугами, що надаються через ЦНАП, є видача дозволів: на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря; на здійснення операцій у сфері поводження з відходами; затвердження паспортів місця видалення відходів та інші.

Інформаційні дані рис. 2.3 та 2.4, регламентуючого документу [28] дозволяють стверджувати, що в нашій державі концептуально формується і реалізується нова екологічна політика. Доказом цього є: включення цілей екологічної політики в загальну політику країни та її регіонів; пошук альтернативних інноваційних підходів в екологічній політиці, впровадження

відповідних концепцій у механізми й принципи останньої та ін.

Виконання досліджуваним Управлінням завдань і функцій, організаційне впорядкування елементів цього органу реалізується в рамках внутріорганізаційного управління (рис. 2.5).

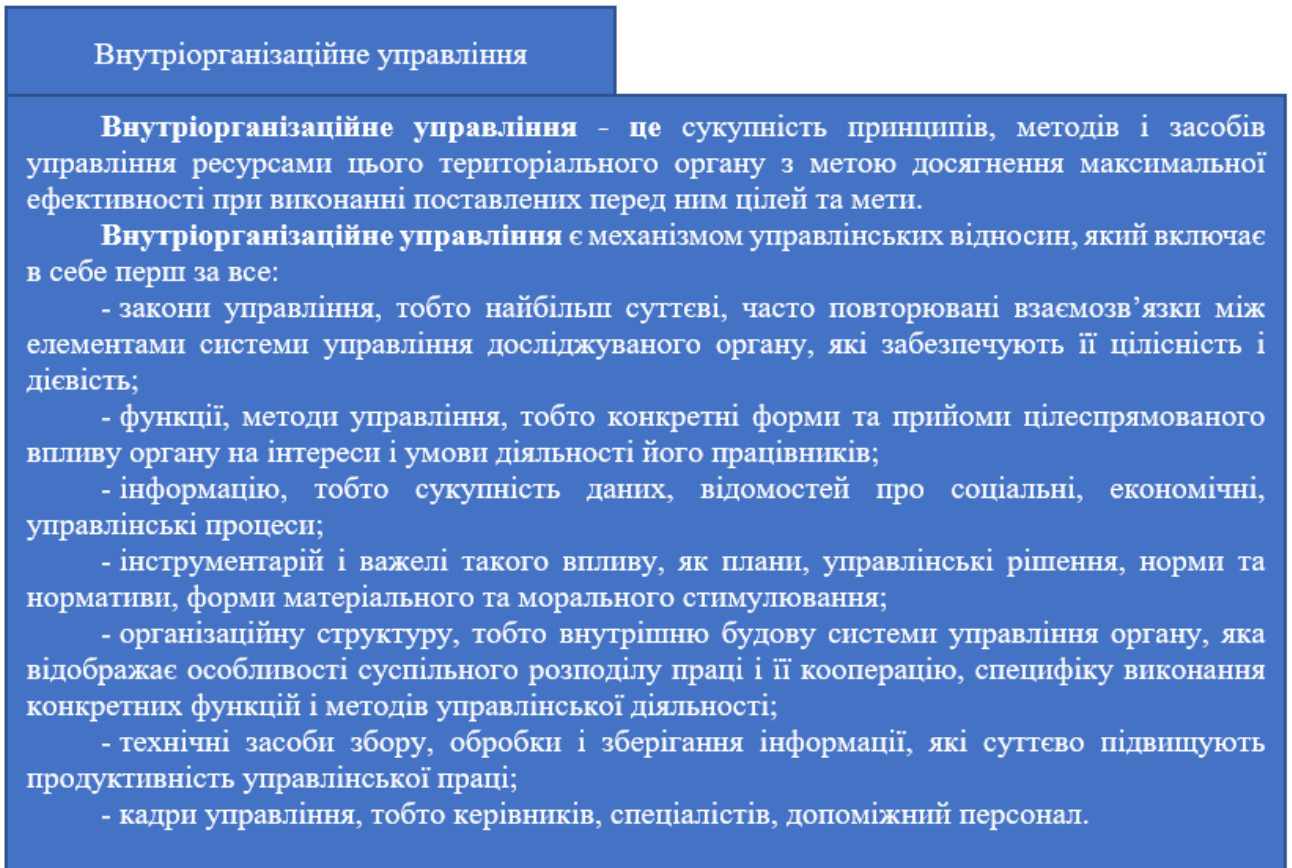

Рис. 2.5. Структура внутріорганізаційного управління територіального органу екологічного управління

Примітка. Сформовано автором

Компетенція досліджуваного територіального органу екологічного управління також розкривається у розробленні й виконанні обласних інноваційно-інвестиційних та інших програм і проектів розвитку природокористування, охорони довкілля.

Реалізація цього напрямку функціональної діяльності має свої особливості і супроводжується множиною недоліків, які мають організаційний, фінансовий та інформаційний характер (рис. 2.6).

Загалом, здійснення територіальним органом екологічного управління завданневого навантаження і функціональної діяльності в ході реалізації нової

державної екологічної політики на рівні Тернопільського регіону є складною системою процесів і процедур, виконання яких вимагає докладення зусиль з боку ЦОВВ, регіональних органів управління, органів місцевого самоврядування, громадського сектору, підприємців, освітніх закладів, місцевих жителів. Крім того, потрібно здійснити пов'язані з цим зміни фінансового, інвестиційного, інформаційно-комунікативного, кадрового характеру. Оновлений суб'єктний і функціональний супровід повинен бути нормативно врегульованим і закріпленим у правовому полі.

Практика функціональної діяльності територіального органу екологічного управління спільно з іншими учасниками щодо реалізації екологічної політики в Тернопільському регіоні в частині розроблення та виконання регіональних програм показує, що:		
<ul style="list-style-type: none"> - регіональні і місцеві органи державної влади не завжди зацікавлені в їх розробці і реалізації; вартість програм не завжди відповідає реальним можливостям їх фінансового забезпечення; - на рівні регіональних і місцевих органів державної влади, в цілому, налагоджена система управління реалізацією програм, створено механізм контролю за виконанням програмних завдань. Однак, така система і механізм є недостатньо ефективними; - до розробки і реалізації програм, як правило, залучені органи державної влади, наукові установи, підприємницький сектор, громадські організації; - налагоджена процедура інформування населення про результати виконання програм не є досконалою 		
ТОМУ:		
<p>Для підвищення ефективності та дієвості екологічних програм на регіональному рівні (Тернопільського та інших регіонів) необхідно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - удосконалити стандарти розробки, процедури затвердження та механізми реалізації екологічних програм; - докорінно переглянути досить часту всеосяжність і неконкретність екологічних програм та надати їм більшої регіональної спрямованості; - оцінити ефективність виконання існуючих програм, доцільність продовження їх реалізації; - розробити нові комплексні програми вже більш чіткого регіонального спрямування. 		

Рис. 2.6. Недоліки функціональної діяльності територіального органу екологічного управління щодо формування і реалізації програм та варіанти їх усунення

Примітка. Сформовано автором

Отже, організаційно-функціональний супровід реалізації екологічної політики регіону є інституційним конструктом (суб'єкти здійснення політики і правове й регламентне врегулювання їх діяльності) та інституційним явищем

(нова екологічна політика), які дозволяють забезпечити цілісність процесу регіонального екологічного управління і його цілеспрямованість. Цей супровід утворюють: ієрархічні зв'язки досліджуваного органу; організаційна і функціональні підсистеми управління цим органом; система його внутріорганізаційного менеджменту.

2.2. Оцінка інструментів здійснення екологічної політики регіону

Законом України [29] визначено такі інструменти здійснення державної екологічної політики (рис. 2.7).

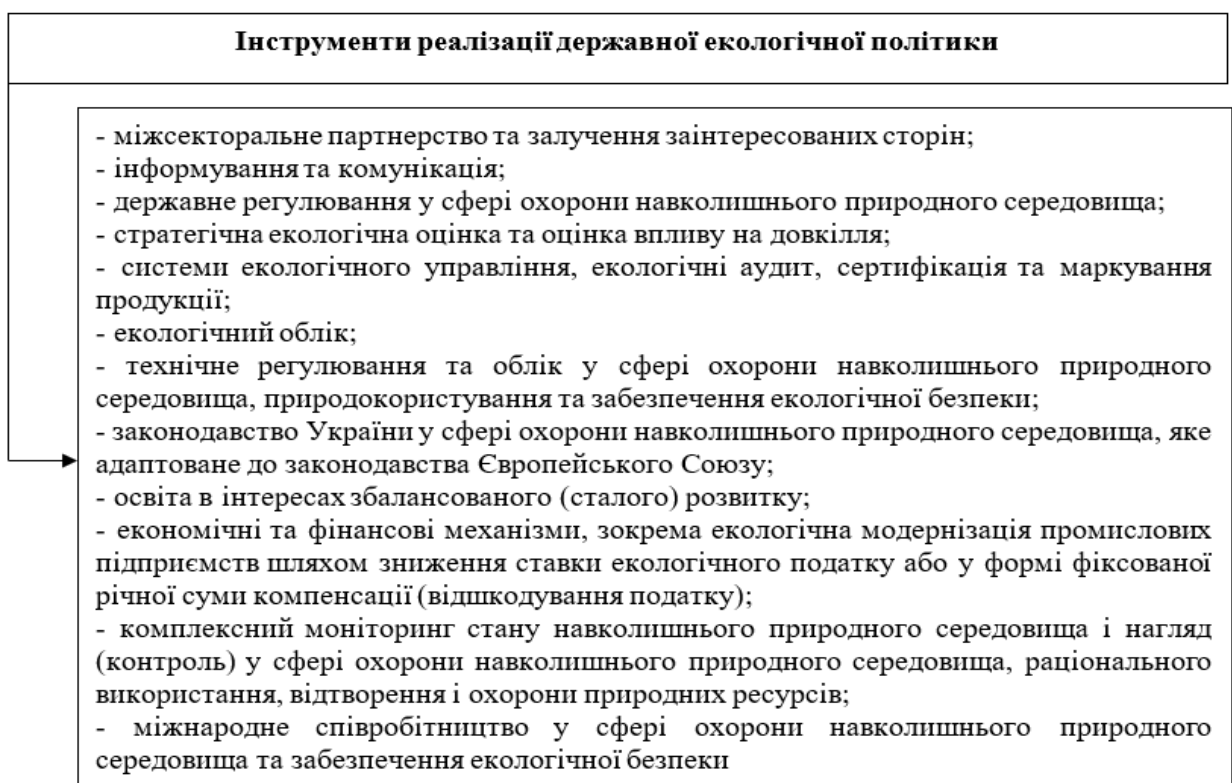

Рис. 2.7. Інструменти реалізації державної екологічної політики
Примітка. Сформовано на основі джерела [29]

Використання цих інструментів важливе в контексті досягнення стратегічних цілей, які визначені [29], і включають: формування і утвердження у суспільстві екологічних цінностей; розвиток державної системи управління природоохороною; послаблення впливу екологічних ризиків на розвиток країни, її регіонів і територіальних громад.

Інструментом здійснення екологічної політики регіону є Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській

області у 2022 році [30]. Вона виконує важливу функцію щодо інформування населення про стан довкілля Тернопільського регіону, результативність реалізації природоохоронної і природоресурсної політики на території області і використанні для цього інструменти й вжиті заходи тощо.

Інформаційними інструментами є щомісячні інформаційно-аналітичні довідки про стан довкілля регіону, які розміщені на сайті [35].

Також інформаційну функцію виконує офіційний сайт досліджуваної організації [35]. Він як інструмент інформування, у закладці «діяльність» містить інформацію про такі види здійснюваної діяльності: адміністративні послуги, що надаються через ЦНАП; стратегічну екологічну оцінку; оцінку впливу на довкілля; збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; використання природних ресурсів.

Вкрай важливим інструментом інформування є Екологічний паспорт Тернопільської області за 2022 рік [14]. У його структуру на відміну від екологічних паспортів попередніх років включено параграф «Екологічні проблеми, спричинені збройною агресією проти України» (рис. 2.8).

Екологічні проблеми Тернопільського регіону, спричинені збройною агресією проти України
<p>Військові дії призводять до цілового ряду негативних екологічних наслідків та здоров'я людей. Серед них: руйнування екосистем, забруднення ґрунтів, водних об'єктів, атмосферного повітря, знищення біологічних ресурсів (лісів, тварин, рослин).</p> <p>В Тернопільській області за фактом забруднення навколишнього природного середовища, внаслідок ракетного удару, завданого 11 червня 2022 року по місту Чортків, працівниками Державної екологічної інспекції в області, за участю працівників управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної військової адміністрації, проведено обстеження території та встановлено, що уламками (будівельними відходами – шматками скла, пластику, дерев'яних та металевих конструкцій, цегли тощо) і залишками ракет була засмічена територія загальною площею 975 м² із ступенем засмічення 6. Також знищено 28 дерев з діаметром стовбурів біля шийки кореня від 14 см до 56 см і засмічено газон площею 7800 м². Шкода, заподіяна зеленим насадженням становить 295,678 тис. гривень, розмір шкоди завданої внаслідок засмічення земельних ділянок – 5 527 130,078 гривень.</p> <p>За фактом забруднення ґрунтів, поверхневих вод та загибелі водних живих ресурсів, внаслідок пошкодження ракетним ударом промислового об'єкта ТОВ „Йограйтен (склад мінеральних добрив та хімічних сполук сільськогосподарського призначення за адресою вул. Текстильників, 2, м. Кременець), працівниками Державної екологічної інспекції в області нараховано 23 846,857 тис. гривень збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу, у тому числі збитки за забруднення землі у розмірі 13 078,322 тис. гривень, за загибель водних живих біоресурсів (риби) – 10768,535 тис. гривень.</p> <p>За інформацією органів місцевого самоврядування, у зв'язку з пошкодженням і руйнуванням внаслідок ракетних ударів будівель та споруд, об'єктів незавершеного будівництва, об'єктів благоустрою, обсяг відходів від руйнувань становить орієнтовно 878 тон, які розміщені у місцях видалення твердих побутових відходів територіальних громад</p>

Рис. 2.8. Екологічні проблеми Тернопільського регіону, спричинені збройною агресією проти України

Примітка. Наведено за [14]

Множина інформаційних ресурсів, які забезпечують доступ до інформації про стан довкілля Тернопільського регіону представлена 14 позиціями і наведена в документі [14].

Інструментом реалізації екологічної політики досліджуваного регіону є міжсекторальне партнерство. Так, наприклад, в питаннях лісорозведення (табл. 2.1), охорони лісу від пожеж (табл. 2.2) організована співпраця досліджуваного територіального органу екологічного управління (УЕПР) і територіального органу щодо управління лісовим і мисливським господарством (ОУЛМГ).

Таблиця 2.1

**Інформація про спільну діяльність УЕПР й ОУЛМГ за 3 квартали
2022 року щодо лісорозведення (тис. грн.)**

№№ з/п	Найменування робіт, заходів	Код рядка	Одн. виміру	ПЛАН		ФАКТ	
				обсяг	сума	обсяг	сума
1	2	3	4	5	6	7	8
Розділ II. Лісорозведення							
<i>2.1 Лісорозведення на землях наданих у постійне користування</i>							
1	Садіння і висівання лісу, усього,	770	га	163.0	183.3	167.6	180.3
	у тому числі: садіння лісу	771	га	163.0	183.3	161.0	158.0
2	Реконструкція насаджень	780	га	-	-	-	-
3	Догляд за лісовими культурами в переводі на однократний	790	га	510.0	478.5	535.6	444.4
4	Доповнення лісових культур	800	га	170.0	67.1	222.4	109.4
5	Обробіток ґрунту під лісові культури, усього, у тому числі:	810	га	26.0	29.4	54.5	43.6
	під лісові культури наступного року	811	га	-	-	-	-
6	Ремонт і утримання протиерозійних гідротехнічних споруд	820	-	*	-	*	-
7	Рекультивация порушених земель	830	га	-	-	-	-
8	Інші витрати	840	-	*	-	*	-
	<i>Усього по підрозділу 2.1</i>	850	-	*	758.3	*	777.7
	Придбання насіння та садивного матеріалу для лісорозведення на землях наданих у постійне користування	860	-	*	-	*	-
<i>2.2 Лісорозведення на землях інших землекористувачів</i>							
1	Садіння і висівання лісу, усього,	870	га	-	-	-	-
	у тому числі: садіння лісу	871	га	-	-	-	-
2	Реконструкція насаджень	880	га	-	-	-	-
3	Догляд за лісовими культурами в переводі на однократний	890	га	-	-	-	-
4	Доповнення лісових культур	900	га	-	-	-	-
5	Обробіток ґрунту під лісові культури, усього, у тому числі:	910	га	-	-	-	-
	під лісові культури наступного року	911	га	-	-	-	-
6	Ремонт і утримання протиерозійних гідротехнічних споруд	920	-	*	-	*	-
7	Рекультивация порушених земель	930	га	-	-	-	-
8	Інші витрати	940	-	*	-	*	-
	<i>Усього по підрозділу 2.2</i>	950	-	*	-	*	-

Примітка. Наведено за інформацією УЕПР і ОУЛМГ

Дані табл. 2.1-2.2 свідчать про те, що головним завданням міжсекторального партнерства є: формування сприятливого середовища життєдіяльності для місцевих жителів; благоустрій; охорона лісових і земельних ресурсів.

Таблиця 2.2

Інформаційні дані про спільну діяльність УЕПР й ОУЛМГ за 3 квартали 2022 року щодо охорони лісу від пожеж (тис. грн.)

№№ з/п	Найменування робіт, заходів	Код рядка	Одн. виміру	ПЛАН		ФАКТ	
				обсяг	сума	обсяг	сума
1	2	3	4	5	6	7	8
	<i>1.5. Охорона лісу від пожеж</i>						
1	Влаштування протипожежних розривів, бар'єрів, заслонів	490	км	-	-	-	-
2	Влаштування мінералізованих смуг	500	км	150.0	49.3	150.0	57.8
3	Догляд за мінералізованими смугами, протипожежними розривами, бар'єрами, заслонами	510	км	500.0	90.6	500.0	104.9
4	Благоустрій рекреаційних ділянок	520	га	1.1	13.2	1.0	154.5
5	Організація, утримання лісопожежних станцій	530	-	*	-	*	-
6	Ремонт та утримання об'єктів протипожежного призначення	540	-	*	-	*	1.7
7	Патрулювання за допомогою літальних систем	550	тис.га	-	-	-	-
8	Утримання тимчасових пожежних наглядачів	560	-	*	71.4	*	-
9	Підняття крон дерев	570	-	*	-	*	-
10	Гасіння лісових пожеж	580	-	*	-	*	-
11	Інші витрати	590	-	*	135.0	*	184.3
	<i>Усього по підрозділу 1.5</i>	600	-	*	359.5	*	503.2

Примітка. Наведено за інформацією УЕПР й ОУЛМГ

Інструментом реалізації регіональної екологічної політики є моніторинг довкілля. Здійснення моніторингу забезпечують 8 суб'єктів (рис. 2.9).

Суб'єкти моніторингу довкілля Тернопільського регіону
<ol style="list-style-type: none"> 1. Тернопільський облгідрометцентр 2. ДУ „Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України” 3. КП „Тернопіль Водоканал” 4. Регіональний офіс водних ресурсів у Тернопільській області 5. Тернопільська філія ДУ „Інститут охорони ґрунтів України” 6. Головне управління Держпродспоживслужби в Тернопільській області 7. Басейнове управління водних ресурсів річки Прип'ять 8. Дністровське басейнове управління водних ресурсів

Рис. 2.9. Суб'єкти моніторингу довкілля Тернопільського регіону
Примітка. Наведено за інформацією [14]

Інструментом реалізації екологічної політики досліджуваного регіону є міжнародне співробітництво. Прикладом застосування такого інструменту є угоди про співробітництво (рис. 2.10).

Угода про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво між Тернопільською обласною державною адміністрацією (Україна) та Люблінським воєводством (Республіка Польща) (дата підписання 18.09.2018р. Термін дії – на невизначений строк)
Передбачас: розвиток ефективного співробітництва в галузях транспорту та транспортної інфраструктури, економічної співпраці та промоції підприємництва, культури та охорони культурної спадщини, освіти, туризму і спорту, охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, європейської інтеграції та охорони здоров'я., співпраця в рамках Програми транскордонного співробітництва Interreg NEXT „Польща-Україна 2021- 2027”

Рис. 2.10. Приклад застосування інструменту здійснення регіональної екологічної політики «міжнародне співробітництво»

Примітка. Наведено за інформацією [14]

Наведена на рис. 2.10, а також інші укладені угоди спрямовані на розвиток різних галузей місцевої економіки, в тому числі, екологічної. Крім того, промоція підприємництва й захисту довкілля є важливою в контексті необхідності модернізації екологічного управління виробничими об'єктами і розвитку екологічного менеджменту.

Реалізація інвестиційних проектів також є інструментом здійснення екологічної політики Тернопільського регіону (табл. 2.3).

Перевагами використання цього інструменту є те, що він, характеризуючись цілеорієнтацією, об'єднує наміри і практичні дії щодо здійснення інвестиційних вкладень у різні заходи з метою отримання різних видів ефектів (економічного, соціального, екологічного).

Так, наприклад, як видно з табл. 2.3, основними екологічними проблемами, які вирішують реалізовані інвестиційні проекти, є: зменшення втрат і споживання електроенергії; термомодернізація будівель; скорочення викидів парникових газів на джерелах централізованого теплопостачання й електропостачання.

Таблиця 2.3

**Інвестиційні проекти, які реалізуються в Тернопільській області
впродовж 2022-2024 років**

№ з/п	Назва проекту	Строк реалізації	Джерело фінансування	Вартість проекту	Залишок коштів станом на кінець року	Результати, що мали бути досягнуті відповідно до проекту	Наявні експертні документи проекту
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Капітальний ремонт з впровадження заходів по енергозбереженню Будівель Чортківської ЗОШ ІІІ ступенів №7 Чортківської міської ради	2022-2023 рр.	НЕФКО	26402,476 тис. грн		Технічне переоснащення з метою зменшення споживання енергії (30-80%) при забезпеченні достатнього комфорту	м. Львів Експертний звіт №30/544-06/21/А
2	Підтримка ЄС для нагальних потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні в місті Чортків „Реконструкція житлової будівлі із використанням енергоефективного обладнання, для цілей розміщення внутрішньо переміщених осіб, за адресою вул. Євгена Коновальця, 13А, м. Чортків Тернопільської області”	2022-2023рр.	НЕФКО	1960,0 тис. євро		Забезпечення житлом громадян України, які були змушені покинути свої домівки внаслідок воєнної агресії російської федерації, повна термомодернізація 3-пов. будівлі та підвалу	м. Львів Експертний звіт №21/2998-02/23
3	Встановлення сонячної електростанції для компенсації власного споживання КНП „Чортківська центральна міська лікарня”	2022-2023 рр.	ГРАНТ	1000,0 тис. грн.		Очікувана річна генерація 22000 кВт*год., економія бюджетних коштів по витратах на електроенергію.	-
4	Глибока термомодернізація будівель закладів освіти м. Тернопіль 1.1.Проект	2021-2024 рр.	Європейський інвестиційний банк	30,5 млн. євро		1. Термомодернізація будівель закладів освіти м. Тернополя;	Експертний звіт №7 - 056-22-
	„Капітальний ремонт (термомодернізація) Тернопільського закладу дошкільної освіти №32 Тернопільської міської ради за адресою: вул. Петра Батьківського, 46, м. Тернопіль”					2. Значне скорочення споживання теплової та електричної енергії, що опосередковано впливає на скорочення обсягу викидів парникових газів на джерелах централізованого теплопостачання та електропостачання; 3. Забезпечення комфортних умов для перебування дітей та персоналу в приміщеннях закладів	ЕП/ТО від 31 серпня 2022

Примітка. Наведено за інформацією [14]

Дієвими інструментами здійснення екологічної політики, які дозволяють вирішувати екологічні проблеми Тернопільського регіону, є програмно-цільові.

Програмно-цільовий метод опираючись на раціональне управління, дозволяє розв’язувати як соціально-економічні, так і екологічні проблеми (покращення стану атмосферного повітря, водних об’єктів, земельних ресурсів та інші). Також цей метод пов’язує цілі регіональної екологічної політики з наявними фінансовими, кадровими та іншими ресурсами за допомогою цільових програм (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Чинні цільові програми Тернопільського регіону

№ з/п	Назва програми	№ та дата прийняття	Кількість коштів у звітному році за програмою		
			виділено, тис. грн.	фактично профінансовано, тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6
1.	Програма охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки (зі змінами)	№ 58 від 03 лютого 2021 року	61404,528	316,0	0,51
2.	Програма розвитку водного господарства та водно – екологічного оздоровлення природного середовища Тернопільської області на 2022 -2024 роки (зі змінами)	№ 353 від 10 листопада 2021 року	117410,0	27493,0	23,4
3.	Програма охорони, захисту, використання та відновлення лісів Тернопільщини на 2022-2026 роки	№ 355/01.02-01 від 15.06.2022 року	177309,0	455,971	45,68
4	Програма державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря зони „Тернопільська” на 2022-2025 роки	№ 278/01.02-01 від 10.05.2022 року	280,0	-	-
5	Обласна програма „Питна вода Тернопілля” на 2021-2025 роки	№ 186 від 26.05.2021 року	-	-	-
6	Програма охорони та підвищення родючості ґрунтів Тернопільської області на період 2021-2023 років	№ 430 від 15.12.2021	1532724,5	2995845,6	207,1

Примітка. Наведено за інформацією [14]

Інструментами, які є вкрай важливі в контексті забезпечення результативності екологічної політики, є фінансові. Вони уможливають фінансування здійснюваної на території Тернопільської області природоохоронної діяльності.

Звертаючись до документу [14], бачимо перелік природоохоронних заходів за 2020-2022 роки, які могли б фінансуватися за рахунок коштів

Державного та обласного фондів охорони навколишнього природного середовища. Однак, впродовж цього часового періоду усе фінансування таких заходів здійснювалось за кошти обласного фонду (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Перелік природоохоронних заходів, реалізованих у 2022 році,
фінансування яких здійснювалось за рахунок коштів обласного фонду
охорони навколишнього природного середовища**

№ з/п	Назва природоохоронного заходу	Загальна кошторисна вартість (згідно з проектом), тис. грн	Термін реалізації заходу (згідно з проектом)	Ступінь готовності природоохоронного заходу, %	Обсяг фактичних видатків з обласного фонду, тис. грн	Обсяг фактичних видатків з інших джерел, тис. грн	Інформація щодо стану виконання природоохоронного заходу (завершення або введення в експлуатацію)
1	2	3	4	5	6	7	8
2022 рік							
*	*	*	*	*	*	*	*
1.	Оновлення і підтримання програмного забезпечення, резервування та збереження баз даних геоінформаційної системи „Інтерактивна карта території та об'єктів природно-заповідного фонду Тернопільської області”	48,0	2021	100	48,0		Оновлено програмне забезпечення, резервування та збереження баз даних геоінформаційної системи „Інтерактивна карта території та об'єктів природно-заповідного фонду Тернопільської області”

*У зв'язку з тим, що постановою Кабінету Міністрів України від 09.01.2021 р. № 590 „Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану” (зі змінами) видатки за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища на природоохоронні заходи не передбачені, заходи не фінансувалися та не виконувалися.

Примітка. Наведено за інформацією [14]

Позитивним в інформаційно-комунікаційному, просвітницькому, еколого-культурному аспектах є використання такого інструменту як взаємодія досліджуваного територіального органу екологічного управління з засобами масової інформації й громадськістю. Адже для того, щоб екологічні (як і будь-які інші) рішення були ефективні, щоб реалізовувана екологічна політика Тернопільського регіону була більш дієвою, до прийняття цих екологічних рішень обов'язково слід залучати громадськість. Вона виконує як інформаційну, так і моніторингову функції. Причому, моніторинг пов'язаний як з ідентифікацією екологічних проблем Тернопільського регіону, так і з оцінюванням процесу реалізації регіональної екологічної політики.

Інформація щодо функціонуючих в Тернопільській області громадських екологічних організацій представлена в табл. 2.6. Як бачимо з табл.2.6, як

мінімум одна екологічно орієнтована громадська організація представляє кожен район області.

Таблиця 2.6

Інформація про функціонуючі в Тернопільській області громадські екологічні організації

№ з/п	Організації	Юридична адреса
1	2	3
1.	Тернопільський обласний осередок Всеукраїнської екологічної Ліги	м. Тернопіль, а/с 103
2.	Тернопільське екологічне об'єднання „Наше місто”	м. Тернопіль, вул. Головацького 6/2
3.	„Екологічно-гуманітарне об'єднання „Зелений світ” Чортків	м. Чортків, вул. Л. Українки, 8/1
4.	Екологічний клуб „Медобори”	м. Тернопіль, вул. Микулинецька, 21
5.	Бережанська районна дитяча громадська організація екологічний „Край”	м. Бережани, вул. Валова, 8в
6.	Громадська організація „Екальяс”	м. Тернопіль, вул. Слівенська, 15, а/с 934
7.	Громадська організація „Протидія корупції та моніторинг екології „Скеля”	м. Тернопіль, вул. Дубовецька, буд.1Б
8.	Громадська організація „Кременецька екологічна ліга”	м. Кременець, вул. Осовиця, буд.12

Примітка. Сформовано за інформацією територіального органу екологічного управління

Результат взаємодії досліджуваного територіального органу екологічного управління з громадськістю ілюструє табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Інформація щодо взаємодії досліджуваного органу з громадськістю

Показники	Одиниця виміру	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5
1. Інформаційно-просвітницькі заходи, у тому числі із залученням:	од.	1519	1304	1215
періодичних видань	од.	21	15	9
телебачення	од.	4	5	3
радіомовлення	од.	8	6	7
мережі Інтернет	од.	1486	1278	1196
виставкових заходів	од.	-	-	-
2. Консультації з громадськістю, у тому числі:	од.	90	108	120
громадські слухання	од.	4	-	-
круглі столи	од.	-	-	-
зустрічі з громадськістю	од.	-	12	8
Семінари	од.	-	-	-
громадська приймальня (кількість відвідувачів)	од.	86	96	112
інтернет-конференції	од.	-	-	5
інтерактивне спілкування (теле-, радіодіалоги)	од.	-	-	-

Примітка. Сформовано за інформацією територіального органу екологічного управління

Інформаційні дані табл. 2.7 вказують на активне застосування досліджуваним органом мережі Інтернет для здійснення інформаційно-просвітницької роботи. Більше того, спостерігаємо використання досліджуваним органом такої форми діяльності і комунікації з громадянами як громадська приймальня. Бачимо стійке зростання кількості звернень до неї з 86 у 2020 році до 112 – у 2022 році.

Отже, проведена нами оцінка інструментів здійснення екологічної політики Тернопільського регіону виявила використання усієї множини можливих (правових, програмних, адміністративних (організаційно-розпорядчих), економічних, інформаційних, освітніх та ін.) методів та інструментів.

2.3. Аналіз екологічного стану Тернопільського регіону як результат реалізації регіональної екологічної політики і її організаційно-правового супроводу

Ми погоджуємось із констатованим у документі [14] фактом, що «впродовж 2022 року в Тернопільській області намітились певні позитивні тенденції до покращення екологічної ситуації та стану екологічної безпеки. Однак для забезпечення їх розвитку у подальшому необхідно вирішити ряд екологічних проблем» [14].

Найголовніші проблеми стосуються забруднення земельних ресурсів, водних об'єктів, поводження з відходами та забезпечення техногенної безпеки Тернопільського регіону (рис. 2.11-2.13).

Як бачимо з рис. 2.11-2.13, існування екологічних проблем в регіоні зумовлене такими причинами:

- доповнення існуючих екологічних ризиків і загроз для розвитку регіону надзвичайною ситуацією військового характеру, що унеможливило фінансування необхідних природоохоронних заходів;
- реалізацією неефективних технічних рішень;
- неефективною роботою каналізаційних очисних споруд та ін.

Проблеми, які стосуються земельних ресурсів і забезпечення техногенної безпеки Тернопільського регіону
<p>На складах Тернопільської області зберігається понад 17 тон залишків заборонених та непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин. Зберігання цих хімікатів у незадовільних умовах негативно впливає на навколишнє природне середовище та створює загрозу надзвичайних ситуацій, пов'язаних з аварійним забрудненням довкілля. На виконання рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 9 вересня 2021 року № 34 щодо необхідності фінансування заходів із збирання та знешкодження пестицидів, що зберігаються на територіях областей, за рахунок місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, рішенням Тернопільської обласної ради від 10.11.2021 № 367 внесено зміни до програми охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки, якими передбачено видатки в сумі 1200,0 тис. гривень з обласного бюджету та 800,0 тис. гривень з місцевих бюджетів для фінансування зазначених робіт. В обласному бюджеті на 2022 рік було передбачено кошти у розмірі 1200,0 тис. гривень на реалізацію природоохоронного заходу „Забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів та небезпечних хімічних речовин, у тому числі або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин”. Проте, у зв'язку з внесенням змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану за видатками загального та спеціального фондів державного та місцевих бюджетів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 № 346, вище вказаний природоохоронний захід не фінансувався.</p>

Рис. 2.11. Проблеми, які стосуються земельних ресурсів і забезпечення техногенної безпеки Тернопільського регіону

Примітка. Наведено за інформацією [14]

Проблеми, які стосуються водних ресурсів і забезпечення антропогенної безпеки Тернопільського регіону
<p>Через неефективну роботу каналізаційних очисних споруд або їх відсутність у населених пунктах області щороку до поверхневих водойм потрапляє близько 2,3 млн. м³ недостатньо очищених та неочищених стічних вод.</p> <p>Основними забруднювачами водних об'єктів є підприємства житлово-комунального господарства, через каналізаційні мережі яких скидається близько 80 % забруднених зворотних вод. Головною причиною цього є значна зношеність каналізаційних мереж, насосних станцій, очисних споруд, припинення експлуатації обладнання у зв'язку з високою енергоємністю.</p> <p>Упродовж 2015-2022 років завдяки залученню та освоєнню коштів Державного та місцевих бюджетів на загальну суму понад 114 млн гривень в області збудовано або реконструйовано п'ятнадцять каналізаційних очисних споруд. Проте, згідно зі статистичними даними, скиди забруднених стічних вод у відкриті водойми з 2015 по 2022 рік скоротились менш ніж на 20 відсотків, обсяг скидів недостатньо очищених стічних вод та зворотних вод без очистки залишився практично без змін. Це демонструє, що збудовані упродовж восьми останніх років каналізаційні очисні споруди не забезпечують нормативної очистки стічних вод, а інформація, отримана від органів місцевого самоврядування, засвідчує, що причинами неефективної роботи цих об'єктів у більшості випадків є порушення при виконанні проектних та будівельно-монтажних робіт, які упродовж тривалого часу не усунуті їх виконавцями.</p>

Рис. 2.12. Проблеми, які стосуються водних ресурсів і забезпечення антропогенної безпеки Тернопільського регіону

Примітка. Наведено за інформацією [14]

Проблеми Тернопільського регіону, які стосуються поводження з відходами
<p>Станом на 01 січня 2023 року в області паспортизовано та внесено до Реєстру місць видалення відходів 115 сміттєзвалищ. У 2022 році до згаданого реєстру внесено 2 паспорта місць видалення відходів.</p> <p>Через відсутність коштів тривалий час не проводились роботи з будівництва нових та облаштування існуючих сміттєзвалищ, що призвело до порушення правил експлуатації діючих об'єктів. На цих сміттєзвалищах не виконуються технологічні процеси під час утилізації твердих побутових відходів. Більшість таких об'єктів перевантажені та не відповідають екологічним і санітарним вимогам, значна кількість вибраних земельних ділянок під сміттєзвалища не відведена і не узаконена в установленому порядку.</p>

Рис. 2.13. Проблеми поводження з відходами в Тернопільському регіоні

Примітка. Наведено за інформацією [14]

Доповнюючи вищезазначене, систематизуємо інші найбільш актуальні і складні екологічні проблеми Тернопільської області наступним чином (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Найбільш актуальні і складні екологічні проблеми Тернопільської області

Найбільш актуальні і складні екологічні проблеми Тернопільської області
1
1. Забруднення атмосфери. Основними джерелами забруднення атмосферного повітря на території області є як стаціонарні джерела викидів, так і автомобільний транспорт, чисельність якого з кожним роком збільшується.
2. Забруднення гідросфери, яке відбувається внаслідок скидів забруднюючих речовин зі зворотними водами промислових та агропромислових підприємств, об'єктів житлово-комунального господарства, а також поверхневого стоку з території населених пунктів.
3. Проблема поводження з побутовими відходами пов'язана з тим, що звалища цих відходів в більшості населених пунктів області не відповідають санітарним та екологічним вимогам, в містах та селах області недостатньо впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів, виокремлення з них ресурсоцінних компонентів та їх переробка. На території області відсутні полігони для захоронення твердих побутових відходів.
4. Зберігання та утилізація непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин. Тара, в якій зберігаються такі небезпечні відходи, з часом втрачає свою цілісність, порушується її герметичність, що несе пряму загрозу забрудненню довкілля.
5. Поширення небезпечних екзогенних геологічних процесів, таких як: підтоплення, зсуви, ерозія, суфозія, та ін., що обумовлені природними чинниками, але активізація яких відбувається внаслідок діяльності людини та інтенсивного розвитку сільськогосподарського виробництва.
6. Неконтрольоване використання лісових ресурсів, а в непоодиноких випадках знищення або пошкодження лісів, що пов'язано з відсутністю належного контролю з боку органів місцевого самоврядування, передачею лісів комунальної форми власності, що перебувають у землях запасу, у постійне користування державним і комунальним лісогосподарським підприємствам. Недостатній рівень лісистості області.
7. Проблема охорони, використання та відтворення дикої фауни і флори та недостатній рівень заповідності, що пов'язано з високим рівнем ступеня розораності території області, протиріччями у взаємодії суб'єктів господарювання і органів місцевого самоврядування.

Примітка. Сформовано за інформацією досліджуваної організації

Для глибшого аналізу наведених у табл. 2.8 екологічних проблем, звернемося до документу [30]. Він показує реальну картину стану довкілля Тернопільської області в 2022 році і є відображенням динаміки багатьох еколого-економічних і еколого-соціальних показників за 2017-2022 роки. Реальність картини екологічного стану регіону забезпечується завдяки даним, які були надані для підготовки документу [30] різними суб'єктами екологічного управління, зокрема, державними організаціями, суб'єктами господарювання в сфері лісового господарства, освітніми установами, громадськими організаціями.

У контексті питання забруднення атмосферного повітря, наведемо інформацію щодо динаміки викидів у атмосферу в розрізі: районів Тернопільської області (табл. 2.9) та основних забруднювачів атмосфери (табл. 2.10).

Таблиця 2.9

**Динаміка викидів у атмосферу в розрізі районів Тернопільської області
за 2021-2022 роки**

	Обсяги викидів, тонн		Збільшення/ зменшення викидів у 2022р. проти 2021р.,тонн	Обсяги викидів у 2022р. до 2021р., %	Викинуто в середньому одним підприємством, тонн
	У 2021р.	У 2022р.			
Кременецький	1394,0	1565,2	171,2	112,3	42,3
Тернопільський	4279,1	3528,5	-750,6	82,5	18,9
Чортківський	2625,2	3206,4	581,1	122,1	41,6
м. Тернопіль	649,1	422,7	-226,5	65,1	5,7
м. Чортків	112,6	62,5	-50,2	55,4	7,8
м. Бережани	23,9	18,1	-5,9	75,5	2,6
м. Кременець	421,5	927,6	506,2	220,1	132,5
Тернопільська область	8298,4	8300,1	1,7	100	27,6

Примітка. Сформовано за [30]

Як бачимо з табл. 2.9, завдяки стрімкому зростанню обсягів викидів в атмосферу м. Кременець (на 220%), зріс однойменний показник Кременецького району (на 112%). Основним фактором, який визначає таку картину щодо забруднення, є діяльність ДП „Кременецьке управління з постачання та реалізації газу”. Крім того, сьогодні можемо констатувати деяке послаблення у виконанні контролюючих функцій з боку суб’єктів управління (Державної екологічної інспекції у Тернопільській області, громадських інспекторів) через війну з росією, скорочення чисельності їх працівників.

Інформаційні дані щодо основних забруднювачів атмосферного повітря регіону подані в табл. 2.10.

Як видно з табл. 2.10, причинами збільшення антропогенного навантаження на довкілля (атмосферне повітря) регіону є: зростання обсягів транспортування газу; збільшення поголів`я великої рогатої худоби; зростання обсягів переробки зернових культур. За видами економічної діяльності найбільше навантаження на атмосферу регіону чинять: постачання електроенергії, газу, пари та

кондиційованого повітря; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність.

Таблиця 2.10

**Динаміка викидів у атмосферу в розрізі основних забруднювачів
атмосферного повітря впродовж 2021-2022 років**

№ п/п	Підприємство-забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/-збільшення/+	Причина зменшення/збільшення
			2021р.	2022р.		
1.	ДП „Кременецьке управління з постачання та реалізації газу”		397,7	834,2	436,6	Збільшення обсягів транспортування газу
2.	ТОВ „Оператор газотранспортної системи України” Бердичівське ЛВУМГ КС Тернопіль		683,3	763,0	79,7	Збільшення обсягів транспортування газу
3.	ТОВ „Оператор газотранспортної системи України” Золотоніське ЛВУМГ Гусятинський ПМ		403,7	707,3	303,7	Збільшення обсягів транспортування газу
4.	ПАП „Агропродсервіс”		557,1	647,0	89,9	Збільшення поголів'я великої рогатої худоби
5.	ТОВ Бучачагрохлібпром”		338,0	420,2	82,2	Збільшення обсягів перероблення зернових культур

Примітка. Сформовано за [30]

Найбільшими забруднювачами водних об'єктів Тернопільської області у 2022 році й станом на 2023 рік є комунальні підприємства (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Найбільші забруднювачі водних ресурсів Тернопільської області у 2022 році

№ п/п	Підприємства	Категорія стоків	Скиди забруднених зворотних вод, млн. м ³
			2022 рік
1.	КП “Добробут” БМКП, м. Бережани	без очистки, недостатньо-очищені	0,148
2.	КП „Зборівський водоканал”	без очистки	0,101
3.	КП Теремовлянської міської ради „Теребовля”	без очистки	0,039
4.	КП „Борщівський комунальник”	без очистки	0,116
5.	КП Кременецької міської ради „Міськводгосп”	недостатньо-очищені	0,269
6.	КП „Бучацький комбінат комунальних підприємств”	без очистки	0,111

Примітка. Сформовано за [30]

Ці підприємства (див. табл. 2.11) здійснюють стоки, переважно, без очистки. Це пов'язано з тим, що до цього часу не усунуто технічні проблеми діяльності очисних споруд і вказує на недосконалість організації контролю за станом забруднення водних ресурсів регіону і його техніко-технологічним супроводом.

Однією із найбільших проблем Тернопільського регіону є поводження з відходами та його інфраструктурний супровід (передусім, наявність сміттєзвалищ).

Інформація щодо кількості місць видалення відходів в Тернопільській області у 2022 році представлені у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Інформація щодо кількості місць видалення відходів в Тернопільській області у 2022 році

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість	Площі під твердими побутовими відходами, га
1	2	3	4
Сміттєзвалища			
1	Кременецький	9	26,9202
2	Чортківський	47	65,03
3	Тернопільський	59	59,7757
	в т.ч. м.Тернопіль	1	17,5157
	Усього	115	151,7259
Полігони			
1.	Чортківський	1	3,1
	Усього	1	3,1
Заводи по переробці твердих побутових відходів			
1.	Сміттєпереробно-сортувальний комплекс у с. Плебанівка Тернопільського району	1	0,17
	Усього	1	0,17

Примітка. Сформовано за [30]

Так, «для видалення побутових відходів із 1022 населених пунктів області деякі сміттєзвалища обслуговують 2-3 населених пункти. Станом на 1.01.2023 року в області паспортизовано 115 сміттєзвалищ. Питання щодо виділення коштів на виготовлення паспортів місць видалення відходів органами місцевого самоврядування інших населених пунктів області не вирішується» [30]. Це дозволяє констатувати недосконалість організаційного і регламентного супроводу

здійснення регіональної екологічної політики в Тернопільському регіоні (в частині паспортизації сміттєзвалищ і неефективної роботи органів місцевого самоврядування).

Процес розвитку мережі заповідних територій і об'єктів Тернопільського регіону також певною мірою є проблемним (рис. 2.14).

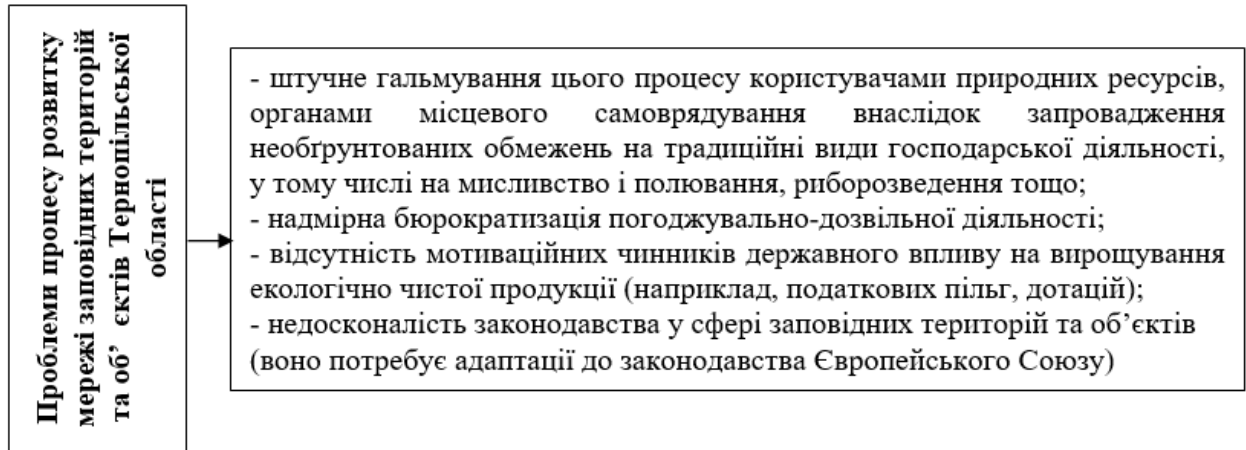

Рис. 2.14. Проблеми процесу розвитку мережі заповідних територій та об'єктів Тернопільської області

Примітка. Сформовано за інформацією досліджуваної організації

Отже, здійснений аналіз екологічного стану Тернопільського регіону як результату реалізації регіональної екологічної політики та її організаційно-правового супроводу показав наявність екологічних проблем (щодо забруднення атмосфери і водних ресурсів регіону через недосконалість технічних рішень і нестачу фінансових ресурсів, а також поводження з відходами території через недосконалість її екологічної інфраструктури) і вузьких місць організаційно-правового супроводу здійснення екологічної політики й процесу створення необхідних регламентів.

Висновки до розділу 2

1. Виявлено, що організаційно-функціональний супровід реалізації екологічної політики регіону є інституційним конструктом (суб'єкти здійснення політики і правове й регламентне врегулювання їх діяльності) та інституційним явищем (нова екологічна політика), які дозволяють забезпечити

цілісність процесу регіонального екологічного управління і його цілеспрямованість. Цей супровід утворюють: ієрархічні зв'язки досліджуваного органу; організаційна і функціональні підсистеми управління цим органом; система його внутріорганізаційного менеджменту.

2. Для здійснення екологічної політики Тернопільського регіону застосовується широкий інструментарій управління й регулювання (правові методи, програмні інструменти, організаційно-розпорядчі методи, економічні, інформаційні, освітні інструменти та ін.).

3. Проведений аналіз екологічного стану Тернопільського регіону вказує на наявність екологічних проблем. Вони дійсно є наслідком недостатньої дієвості екологічної політики Тернопільського регіону й її організаційно-правового супроводу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ І ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ

3.1. Удосконалення системи управління реалізацією екологічної політики регіону

Дієвості регіональної екологічної політики, впорядкуванню її організаційних основ сприятиме вдосконалення системи екологічного управління Тернопільського регіону. Її складовими повинні стати наступні: суб'єктно-об'єктний склад; стратегічна цілеорієнтація; функціональна й інструментальна складова (табл. 3.1).

Компоненти процесу соціо-еколоого-економічного розвитку Тернопільської області, який реалізується в системі екологічного управління, розкриваються наступним чином:

1) економічний (економічна й інвестиційна активність; інвестування природоохоронної діяльності; інноватизація розвитку Тернопільської області як інструмент його соціо-еколоого-економічного розвитку; екологічна культура й поведінка бізнес-структур, комунальних підприємств тощо);

2) екологічний (екологічна безпека території і її мешканців; зменшення екологічного ризику виробничих об'єктів (комунального і приватного секторів економіки); достатній природо-ресурсний потенціал території; незначне забруднення довкілля і його компонентів (повністю виключити екологічний ризик неможливо); екологічна активність громадського сектору регіону (участь у захисті довкілля Тернопільської області її територіальних громад, громадських утворень, священнослужителів);

3) соціальний (відносно стабільні соціально-демографічні процеси, екологічно-соціальна інфраструктура (інформаційні служби, консалтингові фірми, інтерактивні карти екологічного стану); якість соціального потенціалу Тернопільської області тощо).

У контексті питання вдосконалення системи управління реалізацією екологічної політики регіону, зокрема, використовуваних методів та інструментів, звернемося до наукової праці [18], де зазначено, що «недостатньо уваги приділяється ролі соціальних інструментів забезпечення збалансованого розвитку. Цим інструментам має відводитися провідне місце поряд з іншими, адже вони орієнтовані на підвищення екологічної культури і досягнення суспільного консенсусу щодо питань природокористування, та можуть бути представлені інструментами морально-етичного впливу й переконання, до яких відносять освіту і виховання, доступність інформації, суспільний тиск, переговорні процеси й добровільні екологічні погодження, доповнюючи цим самим адміністративно-контрольні, правові та економічні інструменти» [18].

З огляду на це, у вдосконаленому варіанті системи екологічного управління Тернопільським регіоном пропонуємо використовувати методи, представлені на рис. 3.1.

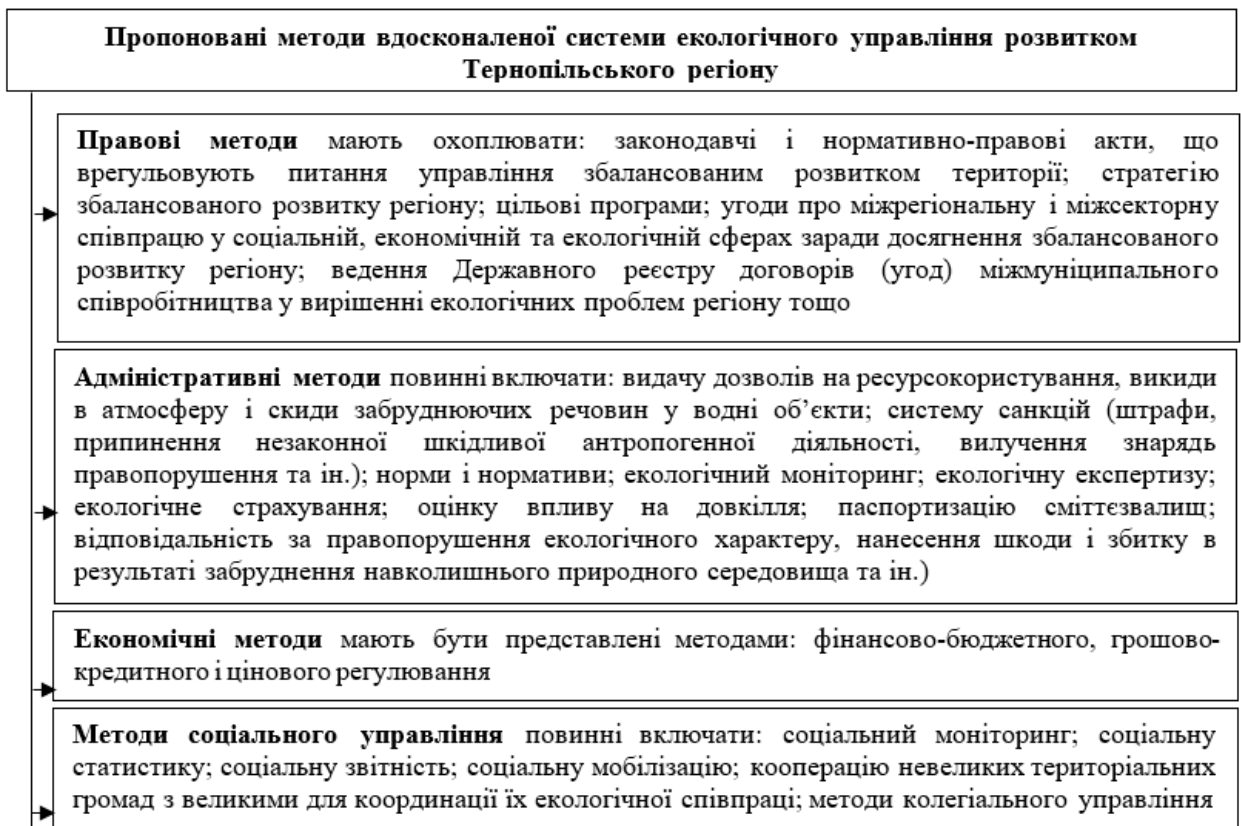

Рис. 3.1. Методи та інструменти, які слід використовувати у вдосконаленій системі екологічного управління розвитком Тернопільського регіону

Примітка. Сформовано автором

Об'єктами, на які мають бути спрямовані ці методи й інструменти, передусім, є найістотніші проблеми регіону, які вимагають першочергового вирішення. Однією із них є проблема поводження з відходами (рис. 3.2).

<p>Для розв'язання проблеми поводження з відходами в Тернопільському регіоні потрібно:</p>
<p>Суттєво скоротити кількість несанкціонованих сміттєзвалищ у межах територіальних громад шляхом їх закриття та рекультивациі зайнятих ними земельних ділянок і спорудження сміттєпереробних комплексів за зональним принципом.</p> <p>Для цього необхідне:</p> <ul style="list-style-type: none"> - залучення коштів державного та місцевих бюджетів; - залучення приватних інвестицій; - пошук альтернативних джерел фінансування, у тому числі донорських коштів міжнародних фондів та фінансових організацій. <p>З метою надходження інвестицій у сферу переробки твердих побутових відходів необхідно створити відповідні організаційно-правові основи, а саме ввести пільгове оподаткування суб'єктів господарської діяльності, які розпочинають свою діяльність у даній сфері</p>

Рис. 3.2. Необхідні заходи і дії щодо розв'язання проблеми поводження з відходами в Тернопільській області

Примітка. Сформовано з використанням джерела [30]

Вдосконалена система екологічного управління Тернопільського регіону дозволить отримати наступні переваги (рис. 3.3).

Ці переваги відображаються у:

- посиленні системи суб'єктів екологічного управління Тернопільським регіоном і оптимізації функцій цих суб'єктів;
- організуванні, правовому супроводі діяльності щодо забезпечення екологічного розвитку досліджуваної території;
- переорієнтуванні діяльності в природоресурсній сфері досліджуваної території на модель сталого розвитку (наприклад, стале лісокористування (табл. 3.2));
- налагодженні міжрегіональної і міжсекторної взаємодії в питаннях екологічного управління регіоном;
- розбудові екологічної інфраструктури регіону;

- посилення відповідальності за екологічні правопорушення;
- розвиток екологічної культури усіх учасників екологічного управління

Тернопільським регіоном.

Переваги вдосконаленої системи екологічного управління Тернопільського регіону
- чітко зорієнтувати діяльність суб'єктів екологічного управління Тернопільського регіону та розширити їх коло і покласти в основу розв'язання ними екологічних проблем принципи цілеспрямованості, гнучкості, адресності, відкритості, участі зацікавлених сторін, міжсекторної і міжрегіональної співпраці;
- активно залучати громадськість до забезпечення розвитку Тернопільського регіону на засадах сталості і вирішення його проблем економічного, соціального і екологічного характеру;
- взаємоузгодити інтереси органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, громадськості. Адже, наприклад, М. Андрієнко і В. Шако переконані, що «визнання рівноправності держави, бізнесу та громадськості у вирішенні екологічних питань породжує нову стратегію суспільного діалогу, в якому всі ці три учасники мають однакові права та обов'язки щодо захисту навколишнього середовища. Концепція корпоративної соціальної відповідальності, що набуває стрімкого поширення в Україні, зміщує акценти з виключно економічних завдань підприємництва на соціально-економічні та екологічні».

Рис. 3.3. Переваги вдосконаленої системи екологічного управління
Тернопільського регіону

Примітка. Сформовано автором

Впровадження моделі сталого лісокористування в Тернопільському регіоні повинно супроводжуватися переорієнтацією лісогосподарської галузі території на інтенсивну модель розвитку.

Таким чином, вдосконалена система екологічного управління Тернопільського регіону повинна бути векторно спрямована на розв'язання природоохоронних і природоресурсових проблем, їх організаційно-правового супроводу, інфраструктурної підтримки.

Ця система дозволить взаємопов'язати і чітко цілеспрямувати усі механізми, методи й інструменти екологічного впливу, зосереджені в руках розширеного кола суб'єктів екологічного управління.

Таблиця 3.2

Переваги впровадження моделі сталого лісокористування

№	Характеристики і ознаки
1	2
1	<p align="center">Характеристики моделі сталого лісокористування</p> <p>Сталий розвиток лісового господарства має на меті лісокористування, яке не виснажує ліси та сприяє збереженню особливо цінних лісових ділянок і біорізноманіття.</p> <p>Інструментом управління лісами на принципах сталого розвитку є лісова сертифікація FSC.</p> <p>Лісова Опікунська Рада (Forest Stewardship Council) була створена у 1993 р. за ініціативи низки екологічних організацій, лісових компаній, трейдерів та інших зацікавлених сторін, для підтримки екологічно прийнятної, соціально захищеного та водночас економічно вигідного ведення лісового господарства. Вона виникла завдяки активній діяльності громадських природоохоронних організацій, занепокоєних стрімким скороченням тропічних лісів внаслідок варварської лісозаготівлі та продажем нелегальної деревини на світових ринках. Підтримання балансу та врахування трьох складових – екологічної, соціальної та економічної – є ключовим принципом діяльності FSC.</p> <p>Формування моделі сталого лісокористування моделі господарювання вимагає наявності відповідного її фінансового забезпечення.</p>
2	<p align="center">Ознаки моделі сталого лісокористування</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ефективного використання лісових ресурсів, запровадження виключно інтенсивної моделі розвитку лісогосподарської галузі; 2) забезпечення екологічного розвитку лісових територій, створення умов для життєдіяльності диких тварин, підтримка звичних для них умов життя; 3) активна співпраця з місцевими громадами та населенням, реалізація спільних проектів; 4) використання екологічно безпечних засобів та технологій для виробництва лісової сировини, її транспортування та обробки; 5) співпраця із сільськогосподарськими підприємствами, які здійснюють свою діяльність на території, що є близькою до лісових масивів, унеможливлення впливу результатів ведення сільського господарства (використання добрив, обробка полів пестицидами, розширення територій сільськогосподарських угідь і т. ін.) на умови вирощування лісу; 6) співробітництво з підприємствами водного господарства, забезпечення спорудження гребель та захист лісових територій від підтоплення, заболочення, що впливає на ефективність лісокористування; 7) забезпечення збереження рідкісних видів лісів; 8) активне використання лісу в рекреаційних цілях, побудова відповідної інфраструктури та ін.

Примітка. Взято з джерела [10]

Більше того, важливо забезпечити те, щоб процес вдосконалення системи екологічного управління досліджуваного регіону відбувався синхронно з проведенням реформи адміністративно-територіального устрою, міжбюджетних відносин, а також змінами в організаційному й нормативно-

правовому супроводі, що спрямовані на імплементацію основних вимог екологічного права ЄС в екологічне законодавство нашої держави.

3.2. Удосконалення організаційно-правового та інформаційного забезпечення здійснення регіональної екологічної політики

Для реалізації екологічної політики будь-якого регіону, в тому числі, досліджуваного, потрібен її організаційно-правовий супровід.

Правове забезпечення реалізації регіональної екологічної політики охоплює: Конституцію України, Законодавчі і нормативно-правові акти, накази ЦОВВ, екологічні програми.

При розробці екологічних програм вкрай важливо приділяти увагу їх аналітичній частині. Сьогодні аналітичній складовій формування екологічних програм притаманні такі недоліки:

- недостатньо повне врахування змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі, і впливають на довкілля, змінюючи його стан;
- недостатнє використання інструментів, які дозволяють формувати прогноз майбутнього регіону як екологічної системи;
- неналежний фінансовий, кадровий, часовий супровід виконання екологічних програм;
- часта відсутність у списках виконавців програм представників підприємницького і громадського секторів економіки регіонів;
- часте неврахування інтересів стейкхолдерів у ході формування екологічних програм;
- через неврахування інтересів стейкхолдерів та не розробленість чітких критеріїв процес ранжування значимості розв'язання екологічних проблем регіонів є недосконалим;
- розмитість очікуваних результатів від практичної реалізації програм.

Тому, ми погоджуємось з авторами наукової праці [2], які зазначають, що «основні етапи розробки регіональних екологічних програм мають складатись з послідовних дій» [2] (табл. 3.3).

Етапність і послідовність дій щодо розробки регіональних екологічних програм

Етап	Характеристика
Етап 1	Збір інформації про стан довкілля, її аналіз, оцінка екологічної ситуації, визначення тенденцій її розвитку
Етап 2	Формулювання екологічних проблем регіону з їх подальшою деталізацією і територіальною прив'язкою
Етап 3	Розробка критеріїв оцінки гостроти (актуальності) територіальних екологічних проблем
Етап 4	Ранжування територіальних екологічних проблем за рівнем їх гостроти на основі розроблених критеріїв
Етап 5	Групування територіальних екологічних проблем з точки зору можливостей їх вирішення на: місцевому рівні; обласному рівні; державному рівні
Етап 6	Обґрунтування поточних та перспективних можливостей фінансово-ресурсного забезпечення природоохоронної діяльності на регіональному рівні
Етап 7	Формулювання мети програми, її пріоритетних напрямів та завдань з врахуванням національних та регіональних цілей стратегічного розвитку
Етап 8	Відбір природоохоронних заходів для включення в програму, обґрунтування обсягів та джерел їх фінансування, термінів виконання, виконавців
Етап 9	Обґрунтування завдань та напрямів діяльності щодо екологізації суспільного життя та управління, зокрема: економічна політика; підприємницький сектор; управління екологічною безпекою; наука та інформація; громадськість; екологічна освіта та виховання; міжнародне співробітництво
Етап 10	Оцінка очікуваних економічних, соціальних та екологічних результатів реалізації програми

Примітка. Наведено за [2]

Основним документом здійснення екологічного управління і регулювання на різних рівнях, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Цей чинний документ передбачає формування загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, яка функціонує на національному та регіональному рівнях.

Знайомлячись із офіційним сайтом Міністерства захисту довкілля [21], бачимо, що на сайті представлені інформаційні системи: ЕкоСистема і ЕкоЗагроза (рис. 3.4)

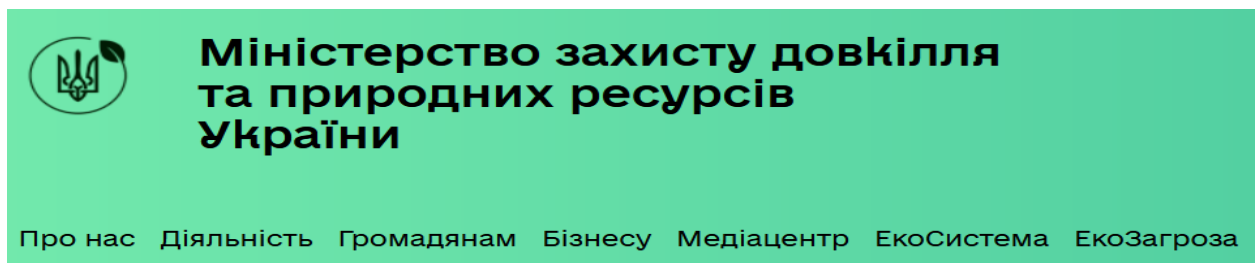

Рис. 3.4. Скрін-шот офіційної сторінки Міністерства захисту довкілля

Примітка. Наведено за [21]

На регіональному рівні така інформаційна система відсутня. На сайті досліджуваного територіального органу екоуправління розміщена лише інтерактивна карта природно-заповідного фонду Тернопільської області.

Крім того, класично інформування усіх зацікавлених сторін здійснюється шляхом розміщення на цьому сайті:

- порядку проведення моніторингу;
- Регіональної доповіді про стан ОНПС в Тернопільській області;
- інформації про стан довкілля Тернопільського регіону;
- Екологічного паспорта Тернопільської області;
- інформації щодо адаптування до змін клімату.

Поряд із цим, представлена інформація не дозволяє забезпечити об'єднання зусиль стейкхолдерів для того, щоб належним чином відреагувати на існуючі спільні виклики і вирішити екологічні проблеми. Крім того, серед цієї інформації відсутні інформаційні дані, які відображають громадську думку і є результатом повноцінного громадського моніторингу.

Така ситуація вимагає виправлення, а також активізації здійснення громадського моніторингу, оскільки він може і стане джерелом інформаційних даних, які є цінними в питаннях реалізації екологічної політики Тернопільського регіону.

Завдання громадського моніторингу і принципи, які повинні лягти в його основу ілюструє рис. 3.5.

Важливо зауважити, що громадський екологічний моніторинг одночасно виконуватиме функцію громадського екологічного контролю оскільки останній виконує:

- інформаційну функцію і «виводить» існуючі екологічні проблеми у інформаційний ефір (інформаційний простір);
- консультативну функцію і націлюється на вивчення громадської думки, її урахування й узгодження позицій стейкхолдерів;
- функцію діалогу і обміну думками й позиціями зацікавлених сторін;
- функцію партнерства, яка виявляється у спільній відповідальності за прийняті екологічні рішення в рамках формування і реалізації екологічної політики Тернопільського регіону.

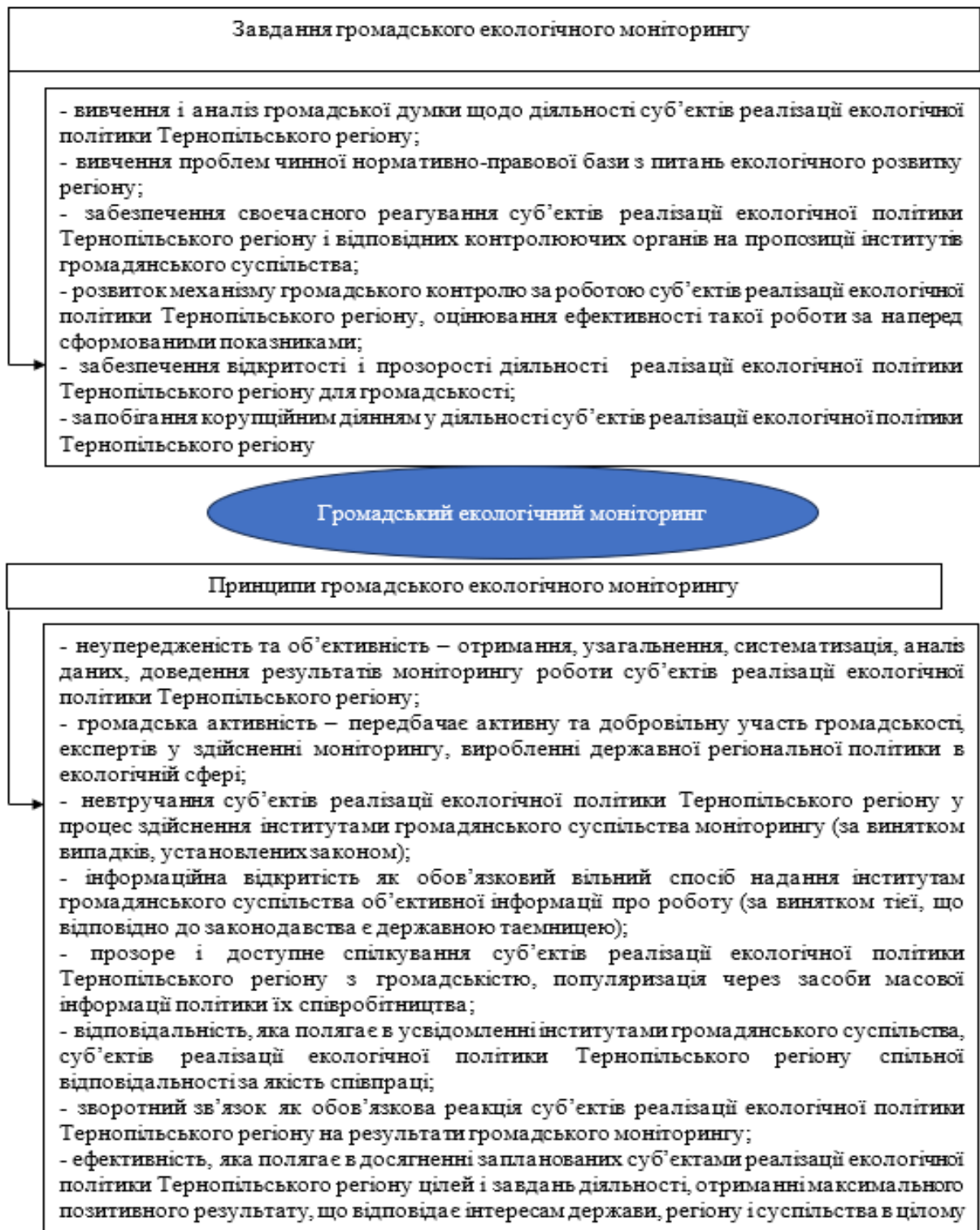

Рис. 3.5. Завдання і принципи проведення громадського екологічного моніторингу

Примітка. Сформовано автором самостійно

Вдосконаленню організаційно-правового та інформаційного забезпечення здійснення регіональної екологічної політики сприятиме оновлення інструментарію її здійснення (табл. 3.4).

До прикладу, в рамках інформаційного супроводу природоохоронної діяльності та процесу виробництва і споживання екологічної продукції та послуг джерелами інформації можуть стати: банки екологічної інформації, реклама екологічно чистої продукції тощо. Своєю чергою, створення банків екологічної інформації вимагає впорядкування правового супроводу їх діяльності та відповідної організаційної перебудови в системі екологічного управління Тернопільським регіоном.

Отже, дієвість екологічної політики досліджуваного регіону значною мірою визначатиметься удосконаленими організаційно-правовим та інформаційним забезпеченням її реалізації.

Висновки до розділу 3

1. Сформовані пропозиції щодо вдосконалення системи екологічного управління Тернопільської області полягають у посиленні її векторної спрямованості на вирішення регіональних екологічних (природоохоронних і природоресурсових) проблем. Така спрямованість вимагає корегування правових, організаційних та інфраструктурних напрямів роботи і підтримки еколого орієнтованої діяльності.

2. Удосконалення організаційно-правового та інформаційного забезпечення здійснення регіональної екологічної політики повинно бути спрямоване на:

- оптимізацію організаційної структури екологічного управління регіоном (з урахуванням: участі громадськості, створення інституцій ринкової інфраструктури як от банків екологічної інформації; здійснюваних реформ (децентралізації управління, інформаційної та ін.)) та вдосконалення правового супроводу процесів, які реалізовуватимуться;

- посилення інформаційного потенціалу регіону шляхом розширення джерел його формування.

Висновки

1. Екологічна політика регіону – це комплексний і багатогранний процес, який: істотно впливає на забезпечення регіонального розвитку; вимагає визначення кола суб'єктів її практичної реалізації, побудови їх правового базису; налагодження інформаційно-комунікативної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю, підприємцями, інституціями ринкової інфраструктури для досягнення спільної мети – збереження природи та забезпечення сталого розвитку держави, її регіонів і територіальних громад.

2. Змістове навантаження організаційно-правового супроводу реалізації регіональної екологічної політики реалізується через правовий і організаційний елементи (законодавчі і нормативні основи; суб'єкти здійснення екологічної політики, цілі, завдання і принципи реалізації політики та ін.).

3. Проведений аналіз організаційно-функціонального супроводу реалізації регіональної екологічної політики виявив, що він утворює інституційну конструкцію, яка уможливорює цілісне і цілеспрямоване здійснення процесу екологічного управління Тернопільським регіоном.

4. Екологічна політика Тернопільського регіону оперує множиною інструментів управління і регулювання, які, в цілому, забезпечують її дієвість (правові методи й інструменти, екологічні програми, адміністративні й економічні методи, інструменти інформування й ін.).

5. Проаналізований автором екологічний стан Тернопільської області виявив існування екологічних проблем. Вони, як правило, є результатом недосконалості правового й організаційного базису реалізації екологічної політики регіону.

6. Рекомендації щодо вдосконалення системи екологічного управління Тернопільського регіону розкриваються у: впорядкуванні процесу і процедур визначення пріоритетів такого управління; чіткій цілеорієнтації діяльності

суб'єктів екологічного управління; корегуванні правових, організаційних, інструментальних напрямів діяльності.

7. Визначені напрями вдосконалення організаційно-правового та інформаційного забезпечення здійснення екологічної політики Тернопільського регіону сприятимуть: оптимізації оргструктури екологічного управління; посиленню інформаційного потенціалу регіону шляхом розширення джерел його формування (банки екологічної інформації, здійснення екологічного аудиту, екологічний аутсорсинг та ін.).

Список використаних джерел

1. Адміністрування сфери природокористування: проблеми та шляхи їх вирішення. Н.І. Хумарова. Економічні інновації: Зб. наук. пр. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. Вип. 60, т. II. С. 241-249. Бібліогр.: 4 назв. укр.
2. Андрієнко М.В., Шако В.С. Аналіз і адаптація кращих європейських практик щодо реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19_2017/12.pdf
3. Андрієнко М.В., Шако В.С. Пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2017/15.pdf
4. Ашикова Е. І. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент реалізації державної екологічної політики. Правові аспекти публічного управління: теорія та практика: матеріали V наук.-практ. конф. (12 груд. 2013 р.) / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. С. 133 - 136.
5. Гавриляк О., Миронов Ю. Організаційний механізм управління діяльністю підприємства. Керівник ІНФО. URL: <https://kerivnyk.info/2012/04/gavryljak.html>.
6. Голян В.А. Особливості процесу децентралізації в системі управління природними ресурсами та природокористуванням. В. А. Голян, О. В. Сакаль, О. В. Каленська. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 29(1). С. 81-88. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_29\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_29(1)_12).
7. Дерен Т.І. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwismPqU9PiCAxXS4A1NHUMoC1Y4ChAWegQIBxAB&url=https%3A%2F%2Fjarch.donnu.edu.ua%2Farticle%2Fview%2F13441%2F13347&usg=AOvVaw36vigc5E7Yk0iQNZcvCq7v&opi=89978449>
8. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021- 2027 роки та план заходів з її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

9. Дроздова Н.Г. Організаційно-правовий механізм управління системою державних закупівель на конкурсних засадах: теоретико-методологічний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 3. С 150–153.
10. Дубина М. В., & Зінкевич О. В. (2021). Детермінанти удосконалення функціонування системи фінансового забезпечення розвитку лісового господарства в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (2), 62–70. <https://doi.org/10.54929/pmt-issue2-2021-9>
11. Дяченко М.І., Жмуденко В.О., Чукіна І.В. Обґрунтування пріоритетів стратегічного розвитку лісового господарства на основі інвестиційно-інноваційного забезпечення. *Економіка та суспільство*. №24. 2021. URL: <https://economyand-society.in.ua/index.php/journal/article/view/203/195>
12. Екологічна модернізація в системі природно-техногенної та екологічної безпеки / [М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А. Хвесика. К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 455 с.
13. Екологічний менеджмент. Н. М. Кривокульська. Тернопіль, ТНЕУ, 2013. 214с.
14. Екологічний паспорт Тернопільської області за 2022 рік. URL: https://ecology.te.gov.ua/media/uploads/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82_2022.pdf
15. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
16. Караєва Н.В. Генезис екологічної парадигми сталого розвитку цивілізації: сутність та етапи становлення. Н.В. Караєва, І.В. Сегеда. Проблеми сталого розвитку національної економіки. URL: https://economy.kpi.ua/files/files/6_kpi_2010_7.pdf
17. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
18. Кривенко Л. В. Соціально-економічні інструменти забезпечення сталого

- розвитку. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 2. С. 33-37.
19. Кривокульська Н.М. Моніторинг екологічних ризиків і загроз, пов'язаних зі структурною трансформацією економіки регіону (Тернопільської області) // *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 4. С. 167-172.
20. Кривокульська Н.М. Організація управління і регулювання природоохоронної діяльності: Дисертація та здобуття наукового ступеню кандидата економічних наук: 08.02.03. Тернопіль, 2006. 204с.
21. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: офіційний сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/pro-nas/misiya-ta-strategiya/>
22. Мороз В.М. Організаційно-правовий механізм державно-управлінського впливу: зміст та характеристика категорії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 106–114.
23. Надолішній П.І. Теорія та історія державного управління: Опорний конспект лекцій : навчальний посібник. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. 132 с.
24. Назаренко В.Ю. Організаційно-правовий механізм державного управління пожежною безпекою в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3 (42). С 1–7.
25. Назарук Т.В., Косюк О.М. Менеджмент організації : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 560 с.
26. Петровська, А. С. (2021). Екологізація економіки України в контексті моделі сталого розвитку. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (4(20), 095–104. вилучено із <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/204266>
27. План роботи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/plany/>
28. Положення про Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації. URL: https://ecology.te.gov.ua/media/uploads/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6_%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB032023.pdf

29. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII (Чинний). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T192697>
30. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2022 році. URL: https://ecology.te.gov.ua/media/uploads/%D1%80%D0%B5%D0%B3_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C2022_%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf
31. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти. Посібник. С. В. Берзіна, І. І. Ярьковська та ін. К: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 134 с. (Бібліотека екологічних знань).
32. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 524 с.
33. Створено спеціальну платформу «Портал готових рішень». URL: <https://finance.smr.gov.ua/public/posts/novivi/ctvoreno-spetsialnu-platformu-portal-gotovikh-rishen>
34. Стратегія розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/strategiya-rozvytku-ternopilskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky.pdf>
35. Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації: офіційний сайт. URL: <https://ecology.te.gov.ua/pro-upravlinnya/osnovni-zavdannya-ta-funkciyi/>
36. Хвесик М. А. Стратегічні імперативи раціонального природокористування в контексті соціально-економічного піднесення України : [монографія] / М. А. Хвесик. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2008. 496 с.
37. Хромова Ю.О. Організаційно-правовий механізм державного регулювання виборчого процесу в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Одеса, 2014. 24 с.

38. Шемчушенко Ю.С. Організаційно-правові проблеми екологічної безпеки України в умовах воєнного стану. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiNnOiO4_iCAxWKt6QKHaj-SpcQFnoECCAQAQ&url=https%3A%2F%2Fchasprava.com.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F844%2F785%2F&usg=AOvVaw2Wyqg2_nkNLСс-uQcNdT1k&opi=89978449
39. Шкарупа О.В. Екологічна модернізація соціально-економічного розвитку регіону у світлі суспільних трансформацій: теоретико-методологічні засади. URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2015_3_235_249.pdf
40. Шкільняк М.М. Менеджмент: навчальний посібник. М.М.Шкільняк, О.Ф.Овсянюк-Бердадіна, Ж.Л.Крисько, І.О.Демків. Тернопіль.: Крок, 2017. 351с.
41. Шкільняк Б.М. Стратегія розвитку території як компонент в системі механізму реалізації регіональної політики. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів» (04.05.2023 року). URL: <https://www.wunu.edu.ua/news/23699-vseukrayinska-naukovo-praktichna-konferencija-aktualn-problemi-menedzhmentu-ta-publchnogo-upravlnnja-v-umovah-suchasnih-viklikv.html>
42. Шкільняк Б.М. Удосконалення механізму оновлення стратегії розвитку досліджуваної території в контексті сучасних викликів. Наукова інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу «Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні» (24 листопада 2023 року, м. Тернопіль).